

D66

Verkiezingsprogramma D66
voor het Europese Parlement

**Europa
gaat om
mensen!**

D66

Europa gaat om mensen!

Verkiezingsprogramma D66
voor het Europese Parlement

Verantwoording

Het verkiezingsprogramma 'Europa gaat om mensen' is tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van de Permanente Programma Commissie (PPC) en is geschreven door een redactie bestaande uit Joris Backer (voorzitter PPC), Annelou van Egmond (eindredacteur), Fleur Gräper-van Koolwijk, Corina Hendriks, Joost Sneller

en Coen Brummer. Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van de suggesties van velen. De redactie ontving vele tientallen bijdragen via e-mail, had bijeenkomsten over alle hoofdstukken met deskundigen en verleidde veel drukbezette prominente leden om vroege versies van commentaar te voorzien.

Europa gaat om mensen

D66 wil:

- **De rol van Europa in duurzaamheid, veiligheid en energie vergroten**
- **Dat Europa een gelijkwaardige partner wordt voor andere wereldmachten**
- **De Europese Unie daadkrachtiger, democratischer en sociaal-liberaler maken**
- **Zorgen dat de bevolking van Europa de beste opleiding van de wereld krijgt**

Er is zoveel te doen!

Op 4 juni 2009 kiezen de stemgerechtigde burgers van Nederland de nieuwe leden van het Europees Parlement. In die eerste week van juni vinden in alle 27 landen van de Europese Unie ('Europa') verkiezingen plaats. Met uw stem op D66 versterkt u het sociaal-liberale geluid in Europa en dat is nodig. Want op het dieptepunt van de financiële en sociaaleconomische wereldcrisis is de verleiding groot om terug te vallen in oude patronen van nationalisme (eigen volk eerst), protectionisme (eigen markt eerst), korte termijn denken (geen investeringen in duurzaamheid) en machtsvertoon (mensenrechten even niet belangrijk).

Dat mogen wij niet laten gebeuren. Versterk het tegengeluid, versterk de positieve, vooruitstrevende krachten in Europa die samen het belang van het Europa van de mensen nastreven. Vergroot de verantwoordelijkheid van Europa op het gebied van duurzaamheid, veiligheid en energie.

Ooit is de Europese Unie en haar rechtsvoorgangers gevormd op de puinhopen van twee wereldoorlogen, met het doel om nationale tegenstellingen te overbruggen door belangrijke economische goederen te integreren. Europa heeft in de laatste vijftig jaar een grote bijdrage geleverd aan ons welzijn en onze welvaart. Natuurlijk is Europa met 27 leden ingewikkelder dan vroeger. Natuurlijk zijn er ergerniswekkende tekortkomingen, met name in de democratische verantwoording van de macht. Maar

Nederland is ook niet in vijftig jaar een democratie geworden. Ook in Nederland valt er op dat punt nog veel te verbeteren.

In ons programma voor de verkiezingen van de Tweede Kamer in 2006 verklaarden wij dat Europa voor Nederland 'binnenland' is. In dit programma voor Europa trekken wij onze kritische maar opbouwende lijn door. Verdergaande samenwerking, het verlagen van drempels in Europa, en het werkelijk openmaken van de Europese markt van goederen en diensten biedt meer kansen dan bedreigingen.

Tijdens de verkiezingen voor het Europees Parlement vragen de oplopende werkloosheid, de aftakeling van de traditionele industrieën, de waardeverliezen van pensioenfondsen, en het tekortschietend toezicht van nationale banken om politieke antwoorden en maatregelen. D66 is ervan overtuigd dat alleen grensoverschrijdende oplossingen beslissende wendingen teweeg kunnen brengen in de modernisering van industrie, in de omschakeling naar duurzaamheid, naar effectiever toezicht op het financiële verkeer en naar grotere participatie van niet-actieven in de Nederlandse economie. Zover is Europa nog lang niet.

Europees antwoord in de wereld

Europese samenwerking is de beste garantie voor vrede, duurzaamheid en welvaart in het komende decennium. In de maanden voor de verkiezingen is de noodzaak

Vergroot de rol van Europa in duurzaamheid, veiligheid en energie

gebleken van een gezamenlijke aanpak bij de financiële en de daarop volgende economische crisis. Nu er in de Verenigde Staten nieuwe ambities voor duurzaamheid zijn, kan Europa daarop niet met verdeeldheid antwoorden. Alleen als Europa met één stem spreekt kan het op wereldniveau een rol van betekenis spelen. Wij moeten ervoor zorgen dat Europa een gelijkwaardige partner is voor andere wereldmachten. Een partner met de ambitie om de wereld daadwerkelijk rechtvaardiger, vreedzamer en duurzamer te maken. De beste manier waarop Nederland een rol kan spelen in de wereld is via een sterk en democratisch Europa waar de stem van alle burgers, ook van de Nederlanders, wordt gehoord.

D66 vindt dat in het Europa van de mensen ook oplossingen kunnen worden gevonden dóór mensen, door middel van grensoverschrijdende samenwerking van mensen en organisaties. Initiatieven op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg en energie hoeven niet allemaal via de Europese instellingen plaats te vinden. Inventiviteit, creativiteit en de houding dat internationale samenwerking oplossingen kan bieden voor Nederland moeten worden aangemoedigd. Succesvolle initiatieven kunnen op termijn ook leiden tot Europese toepassing voor alle 27 landen. Zo kan Europa van onderop groeien, in plaats van dat het vanuit Brussel opgelegd wordt.

De Europese Grondwet is in Nederland per referendum verworpen. Na bezinning en aanpassing is recent het Verdrag van Lissabon gesloten. D66 erkent de tekort-

Zorg dat Europa een gelijkwaardige partner voor andere wereldmachten wordt

komingen van het Verdrag van Lissabon en betreurt het dat er niet opnieuw een referendum in Nederland is gehouden. Inmiddels is het verdrag door de meerderheid van de landen van de EU geratificeerd. D66 vindt de verbeteringen belangrijk genoeg om het verdrag te steunen. Met name de versterking van de rol van het Europees Parlement en het aannemen van het Handvest van de Grondrechten is daarin doorslaggevend.

Veel gedaan

De afgelopen jaren heeft de kleine delegatie van D66 in het Europees Parlement, samen met onze zusterpartijen binnen de Liberaal Democratische Fractie (ALDE – fractie) een stempel kunnen drukken op de Brusselse besluitvorming. De ALDE-fractie is met haar inbreng en stem in veel gevallen doorslaggevend geweest: de sociaal-liberale stem doet er toe in het Europees Parlement.

Nederland in Europa

D66 wil dat Nederland weer meedoet in de voorhoede van Europa. Te vaak heeft Nederland in de laatste jaren langs de zijlijn gestaan en op de rem getrapt. Wie actief en constructief meedenkt over de toekomst, wie de kansen ziet en aan oplossingen bijdraagt, die heeft invloed op het proces en legt gewicht in de schaal. Europa wordt zeker beter van een actieve bijdrage van Nederland. En in de nieuwe wereld van vandaag staat Nederland met Europa sterker dan alleen.

Maak de Europese Unie efficiënter, democratischer daadkrachtiger en sociaal-liberaler

De fractie en alle medewerkers van D66 in Brussel hebben de afgelopen jaren keihard gewerkt. Soms vrijwel onzichtbaar in commissievergaderingen. Soms in de schijnwerpers van de internationale media. Sophie In 't Veld durft, op de Italiaanse televisie, te ageren tegen de conservatieve standpunten van hun minister over euthanasie. Ook komt ze in Moskou met gevaar voor eigen leven op voor de rechten van homo's. Bij de CIA staat al lang een sterretje bij haar naam als de parlementariër die blijft hameren op het respecteren van burgerrechten, ook in tijden van terrorismebestrijding. Wie de woorden 'Privacy' en 'In t Veld' samen invoert in Google krijgt minstens 500.000 (half miljoen!) hits.

Zorg dat de bevolking van Europa de beste opleidingen van de wereld krijgt

Overigens kunnen veel van de idealen van D66 gewoon in Nederland zelf verwezenlijkt worden. Denk aan het verbeteren van de arbeidsmarkt, woningmarkt en het onderwijs. Maar voor een aantal belangrijke idealen is de schaal van de problemen en van de oplossingen deels Europees, deels Nederlands. Dat geldt in de eerste plaats voor duurzaamheid, veiligheid en energie. Het geldt ook voor de arbeidsparticipatie en vergrijzing in Nederland. Grote gebieden in Europa, zoals de Balkan en Oost-Europa huisvesten een enorm potentieel aan jonge mensen die nu te weinig onderwijsmogelijkheden hebben. Verhoging van uitgaven voor opleiding en een flexibeler Europese arbeidsmarkt zullen veel meer welvaart kunnen brengen voor jongeren in Europa dan het voorzetten van de huidige stagnatie die het gevolg is van protectionisme.

D66 ziet globalisering niet als een angstvisioen maar als een kans. Globalisering is bovendien niet iets wat ons in Nederland zomaar overkomt. De Nederlandse economie is groot geworden door internationale expansie. Duurzame groei is de basis voor onze immateriële vrijheden. Deze verkiezingen gaan voor D66 dan ook over optimisme en het grijpen van kansen.

De recente geschiedenis heeft aangetoond dat de euro als munt én een gezamenlijke gecoördineerde Europese aanpak voor ons een buffer bieden in deze periode van economische en financiële turbulentie. Een sterk Europa kan effectief onderhandelen met Rusland over gasreser-

De (staats)monopolies van voormalige nutsbedrijven blijken moeilijk te doorbreken. Maar dankzij liberalisering van de telecommarkt hoeven we niet meer weken op een telefoonaansluiting te wachten, zijn de tarieven omlaag gegaan en kunnen we onze mobiele nummers meenemen naar een nieuwe aanbieder. Het openbreken van de monopolies van gesubsidieerde nationale inefficiënte luchtvaartmaatschappijen heeft vliegreizen binnen het bereik van velen gebracht. Maar als het gaat om posttarieven, de beste ziekteverzorging en om gas en elektriciteit is de klant nog steeds geen koning.

ves, of met de Verenigde Staten over het massaal opslaan en combineren van persoonsgegevens. Een sterk Europa kan effectief optreden tegen criminelen en terroristen. Samen kunnen we handel drijven met de rest van de wereld en goederen via onze havens, met name die van Rotterdam, in- en uitvoeren.

In een halve eeuw is Europa langzaam opgebouwd door onderhandelingen tussen lidstaten en het functioneren van bovennationale instellingen. Europa begeeft zich nu ook op terreinen waar waarden een belangrijke rol spelen. Bijvoorbeeld homorechten, vrijheid van godsdienst en vrijheid van meningsuiting of stamcelonderzoek. Maar waarden laten zich niet door diplomaten uitonderhandelen tot een compromis. Europa wordt steeds meer een politieke entiteit, waar de burgers gezamenlijk keuzes moeten maken over de gedeelde waarden die de grondslag vormen voor onze gemeenschap.

Wie alles bij het oude wil houden doet zichzelf en anderen te kort. D66 wil vooruitgang. Geef ruimte aan ontplooiing van Europese burgers, in het bijzonder aan hun ondernemerschap en aan hun innovatieve ideeën. Politici die beloven dat we dat in Nederland allemaal wel alleen kunnen regelen maken zich schuldig aan kiezersbedrog. Hun solidariteit is er voor de gevestigde belangen, de insiders.

Gelijke kansen

Insiders tegenover nieuwkomers: dat is een tegenstelling die D66 ook in Europa wil bestrijden. Door ook nieuwkomers eerlijke kansen te geven op onze eigen markt en solidair mee te helpen de achterstanden in te halen. Soms ook zijn de Nederlanders zelf nieuwkomers. Ondernemende landgenoten, die de sprong wagen en

een agrarisch bedrijf beginnen in Denemarken, een softwarebedrijf in Roemenië of een makelaardij in Frankrijk. Zij mogen niet achtergesteld worden bij lokale concurrenten. Gelijke kansen, daar worden we allemaal beter van!

De markteconomie heeft in Nederland veel welvaart gebracht. Er zijn echter in de afgelopen jaren in de wereld, en ook in Nederland, in bepaalde sectoren onverantwoorde risico's genomen. Het heeft ook aan goede regulering en toezicht ontbroken. De regelgeving heeft niet altijd gelijke tred gehouden met nieuwe ontwikkelingen in de markt en zeker niet met de grensoverschrijdende risico's (zoals in de kapitaalmarkten).

Een transparant Europa

D66 pleit ervoor dat uit nieuwe wet- en regelgeving helder blijkt welke rechten en plichten uitvoering zijn van EU-wetgeving en welk deel de Nederlandse wetgever zelf heeft toegevoegd, verzaagd of gecompliceerd.

Uitgangspunt voor D66 is: overheidsbesluiten moeten worden genomen op een niveau zo dicht mogelijk bij de burger (subsidiariteit). Door heldere verantwoording af te leggen door bestuurders op landelijk, regionaal en lokaal niveau blijkt de oorsprong van de besluiten. Onverminderd geldt daarnaast de noodzaak van verbetering van verantwoording door de Europese instellingen, in het bijzonder over bestedingen van budgetten. Voor D66 is dat een basisvoorwaarde voor democratie. Europa is in ons gedachtegoed een collectief van burgers en niet een constructie van lidstaten.

D66 in Europa

Hoe kunt u als kiezer weten wat D66 met uw stem doet in Europa? Dit verkiezingsprogramma geeft u daarop antwoord. Het is opgesteld aan de hand van actuele thema's zoals:

- werken en ondernemen zonder grenzen;
- gezondheid en voedsel;
- energie, mobiliteit en duurzaamheid;
- onderwijs, ontwikkeling en ontdekkingen;
- democratie, rechten, plichten en grenzen;
- vrede en veiligheid.

Dit programma is ambitieus, maar in de uitvoering ervan is D66 nuchter en realistisch. Wij praten mensen niet naar de mond door te suggereren dat de politiek al hun problemen zal oplossen, ook niet de Europese politiek. Die maakbaarheidsbelofte is niet vol te houden en leidt er toe dat mensen teleurgesteld raken in de politiek. Niet ieder incident, risico of ongemak in het leven kent een politiek antwoord.

Deze inleiding sluit af met een voorproefje uit de keuzes die in dit programma worden gemaakt.

Dit wil D66:

1. De democratische controle op het Europees bestuur moet dringend worden versterkt. Europa moet efficiënter, effectiever en transparanter worden. Hiervoor is het noodzakelijk dat zo veel mogelijk veto's worden afgeschaft en het Europese Parlement volledig zeggenschap krijgt. De Europese Commissie moet een afspiegeling worden van de uitslag van de verkiezingen voor het Europees Parlement. De uitspraken van de burger moeten daadwerkelijk gaan tellen in Brussel. Alleen zo kan de kloof tussen burger en politiek worden gedicht. Een eerste en noodzakelijke stap in die richting is het in werking treden van het Verdrag van Lissabon.
2. De financiering van de Europese Unie moet met de hoogste spoed op de schop; binnen de Europese Unie moeten kosten eerlijker worden verdeeld en baten efficiënter worden besteed. Als we de landsbijdrage hoofdelijk omslaan blijkt dat een rijke Portugees minder bijdraagt aan de Europese Unie dan een arme Nederlander.
3. De Europese interne markt is van grote waarde voor onze economische groei. Deze interne markt is nog vol belemmeringen. Het wegnemen van barrières voor handel blijft nodig. Vooral in de dienstensector moeten obstakels voor grensoverschrijdend ondernemen snel worden verwijderd.
4. Europa moet krachtiger en eensgezinder optreden in de WTO waar besloten wordt over de spelregels van de wereldeconomie; minder handelsbarrières en minder exportsubsidies. Juist door een sterkere externe handelspolitiek te voeren kan Europa de normen stellen voor respect voor arbeidsvoorwaarden en duurzaamheid.
5. Europa moet meer haast maken met werken aan een nieuw, duurzaam energiebeleid en ons gezamenlijk verweren tegen het machtsvertoon van hen die aan de gas- en oliekraan draaien. Een Europese energiemarkt moet snel tot stand komen.
6. Europees beleid ten aanzien van asiel en migratie moet een einde maken aan hopeloze en eindeloze opvangtrajecten en aan mensenhandel. Een Europese Blue Card moet als economisch instrument niet alleen de kwantiteit maar zeker ook de kwaliteit van de instroom reguleren.

D66 neemt graag het voortouw in het creëren van een open samenleving zonder drempels. Een maatschappij waarin iedereen zich vrij kan bewegen en tot zijn recht kan komen. Wij willen een wereld waarin iedereen uitzicht heeft op een menswaardig bestaan. Meer dan ooit willen we doen waar we goed in zijn: het ontwikkelen en steunen van baanbrekende initiatieven in Nederland, in Europa en in de wereld. Of het nu gaat om duurzame energie, om veiligheid, mensenrechten of natuurontwikkeling. Nederland is één van de meest ontwikkelde landen ter wereld. Dat willen we blijven en verder uitbouwen. Europa is daarvoor een belangrijk instrument.

7. Het is hoog tijd om de gezamenlijke Europese aanpak van terrorisme en grensoverschrijdende misdaad verder te intensiveren. Criminelen werken al 'heel goed' samen in Europa, nu politie en justitie nog!
8. D66 pleit voor een volwaardig gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid. Op die manier kan de Europese Unie in de hele wereld opkomen voor mensenrechten en fundamentele vrijheden, en binnen de NAVO en de VN met één mond spreken. *Soft power* (diplomatie) waar dat kan en een gebundelde militaire macht van samenwerkende defensieonderdelen van de lidstaten waar dat moet.

Sociaal-liberale richtingwijzers

D66 draagt oplossingen aan voor vraagstukken die nu spelen in Europa. De dagelijkse praktijk is echter moeilijk te voorspellen. Ongetwijfeld komen er ook de komende jaren in Europa nieuwe onderwerpen op de agenda waarop we nu nog geen pasklaar antwoord hebben. In al die gevallen hebben we als uitgangspunt de vijf richtingwijzers die ook een onderdeel vormen van ons Verkiezingsprogramma 2006 en een leidraad zijn in de partij. Alle vertegenwoordigers van D66, lokaal, provinciaal, landelijk én in Europa, zullen aan de hand van deze richtingwijzers ook bij nieuwe kansen of uitdagingen reageren op een wijze waarin u zich als sociaal-liberaal herkent:

- Vertrouw op de eigen kracht van mensen
- Denk en handel internationaal
- Beloon prestatie en deel de welvaart
- Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving
- Koester de grondrechten en gedeelde waarden

Mensen verdienen beter

D66 wil:

- Een EU als één handelsgebied in een open wereldhandel
- Een volwaardige Blue Card voor migranten in de EU
- Een daadwerkelijke investering van 3% van het BNP in kennisontwikkeling in elke lidstaat
- Eén Europese toezichthouder voor de Europees en mondiaal opererende financiële instellingen

De groei van de welvaart in Nederland is de laatste decennia voor een belangrijk deel te danken aan de wijze waarop Nederlandse ondernemers en consumenten hebben weten te profiteren van ons EU-lidmaatschap. Het EU-lidmaatschap levert elk huishouden jaarlijks een paar duizend euro extra op. Dankzij de euro zijn de gevolgen van de financiële crisis tot nu toe voor Nederland beperkt gebleven. De economische groei in Nederland, in Europa en in de wereld staat nu echter flink onder druk. Samen met de klimaatverandering, het energie- en voedselvraagstuk en de vergrijzing zijn dit de belangrijkste uitdagingen waar we de komende jaren mee te maken krijgen.

D66 ziet bij de aanpak van deze problemen een grote rol weggelegd voor Europa, als belangrijk handelsblok met een gemeenschappelijke markt en munt. Tijdens een crisis lijken protectionistische maatregelen aantrekkelijk, maar onze burgers en producenten hebben juist dan geen behoefte aan duurdere producten en grondstoffen. Europa moet zich op alle niveaus blijven verzetten tegen protectionisme, en het ook niet zelf gebruiken als vergeldingsmaatregel.

De overheid mag stimuleringsmaatregelen nemen, maar dat moet onze toekomstige samenleving wel wat opleveren. Investeringsmaatregelen moeten gaan naar publieke goederen die individuele marktpartijen niet of onvoldoende verschaffen. Bovendien zal de effectiviteit van de maatregelen vooraf getoetst moeten worden om procyclisch beleid te voorkomen. Begrotingstekorten

mogen alleen tijdelijk oplopen wanneer deze vergezeld worden door duidelijke hervormingsmaatregelen om de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op de lange termijn te garanderen. Hervorming van het Europese en mondiale systeem voor financieel toezicht is dringend geboden. D66 wil Europees toezicht op financiële instellingen. Ook op mondiaal niveau moeten toezicht en coördinatie worden versterkt.

In eigen land zullen we op deze veranderingen en uitdagingen moeten inspelen door meer en beter onderwijs, de liberalisering van de arbeidsmarkt, het verhogen van de AOW-leeftijd, het openbreken van de huizenmarkt en het verbeteren van de randvoorwaarden voor de individuele levenskeuze van burgers ten opzichte van werk, zorg en samenleven. Daar maakt D66 zich onophoudelijk sterk voor in het Nederlandse parlement.

Ook in Europa kijkt D66 altijd naar de lange termijn. Op dit moment is een open Europese economie zonder binnengrenzen van groter belang dan ooit, voor Nederland én voor de andere EU-lidstaten. Europa is ons achter- én ons binnenland. Het onverstandigste dat we kunnen doen, is ons terugtrekken op ons nationale erf. Een kleine en open economie als de Nederlandse heeft veel belang bij een sterke open Europese markt. Het merendeel van de Nederlandse handel vindt binnen Europa plaats. De Rotterdamse haven voert goederen door via Europese wateren naar Duitsland, Oostenrijk en verder. Nederland profiteert ook van de euro als

Een EU als één handelsgebied in een open wereldhandel

gemeenschappelijke munt die inmiddels internationaal veel vertrouwen geniet. Alleen een sterke Europese markt kan de concurrentie aan met opkomende economieën als China en India.

D66 realiseert zich dat natuurlijke hulpbronnen als water, hout, voedsel en andere grondstoffen duurzaam gebruikt en beheerd moeten worden. Verdwijnd regenwoud, afnemende biodiversiteit en groeiende broeikasgasconcentraties in de atmosfeer vormen signalen dat we op mondiale schaal onze omgang met het ecosysteem onder ogen moeten zien. D66 is voor een open, eerlijke wereldhandel. Daarom is het belangrijk dat onze generatie zich rekenschap geeft van haar Ecologische Voetafdruk. Wat D66 betreft neemt de Europese Unie een leidende rol om de transitie naar een duurzame economie te versnellen.

Een open Europese markt: transparant en zonder barrières

Stabiele financiële markten zijn de basis voor een gezonde economie. De huidige financiële crisis is een mondiaal probleem, waarop mondiaal een antwoord moet worden geformuleerd. D66 wil dat Europa hierin het voortouw neemt.

- De werking van financiële markten moet worden verbeterd. D66 wil dat de Europese Unie hogere eisen stelt aan de transparantie en kwaliteit van de informatie over financiële producten. De onafhankelijkheid van kredietbeoordelaars verdient hierbij extra aandacht.

Een volwaardige Blue Card voor migranten in de EU

Regelgeving moet worden aangepast aan nieuwe producten en ontwikkelingen in de markt. D66 steunt het voorstel voor Europees toezicht op financiële instellingen op Europees niveau. Samenwerking is noodzakelijk bij financieel gedrags- en systeemtoezicht om te voorkomen dat we toekomstige generaties opzadelen met een volgende financiële crisis.

- Overheidsingrijpen in tijden van economische neergang is te rechtvaardigen. Maar dit mag niet leiden tot concurrentievervalsing, protectionisme of het fragmenteren van de interne markt. Hierbij is het cruciaal dat de regels die in de Europese Unie zijn afgesproken over aanvaardbare nationale begrotingstekorten strikt worden nageleefd (Stabiliteitspact). Deze afspraken bieden nu al voldoende flexibiliteit voor uitzonderlijke tijden. Die ruimte moet worden gebruikt. Maar de financiële crisis mag geen excuus zijn om de principes van het stabiliteitspact los te laten. Aan de onafhankelijkheid van de Europese Centrale Bank mag niet worden getornd. Intensieve Europese coördinatie is nodig om te verzekeren dat doelstellingen van duurzame groei niet door de financiële crisis en recessie in het gedrang komen, zowel op Europees als internationaal niveau.
- Sedert 2000 staat de pensioenproblematiek op de Europese agenda. Er is afgesproken dat lidstaten jaarlijks verslag doen van de betaalbaarheid van de pensioenen. D66 vindt dit volstrekt onvoldoende. D66 pleit voor een scala aan maatregelen in EU verband - zoals verhoging van de pensioenleeftijd in een aantal

Een daadwerkelijke investering van 3% van het BNP in kennisontwikkeling in elke lidstaat

landen en versterking van de arbeidsmarkt - die werkelijk effect zullen hebben en de betrouwbaarheid op de lange termijn voor de EU-burgers zeker stelt.

Verder met de interne markt

- D66 is voorstander van de verdere voltooiing van de interne markt, met name als het gaat om belangrijke sectoren zoals energie, financiële diensten, post en transport. Voor D66 staat de burger centraal, ook als consument, koper en gebruiker van diensten. Door eerlijke concurrentie in een open Europese markt krijgen we meer keus, betere kwaliteit en lagere prijzen van goederen en diensten. Vooral in de dienstensector is nog een enorm onbenut potentieel van groei en nieuwe banen. De lidstaten moeten eindelijk haast maken met het neerhalen van bureaucratische en protectionistische barrières. Vrij verkeer van diensten en werknemers, bijvoorbeeld in de zorgsector, zal het aanbod en de kwaliteit van zorgdiensten sterk vergroten.
- De overheid is en blijft verantwoordelijk voor de kwaliteit en toegankelijkheid van publieke diensten. Er moet echter continu kritisch worden bekeken of deze diensten niet kwalitatief en/of kwantitatief geheel of gedeeltelijk beter en goedkoper kunnen worden aangeboden door marktpartijen op een open Europese markt. De Europese Unie schrijft niet voor hoe publieke diensten moeten worden georganiseerd of gefinancierd. Maar daar waar is gekozen voor het toelaten van marktwerking, moeten de regels voor eerlijke concurrentie worden nageleefd.

Eén Europese toezichthouder voor de Europees en mondiaal opererende financiële instellingen

- Het mededinging- en concurrentiebeleid van de Europese Commissie heeft het overduidelijk bewezen: een sterke markt heeft een sterke overheid nodig. En daarnaast een betrouwbare toets door de rechter: het Europese Hof van Justitie te Luxemburg is een belangrijke factor gebleken in de onafhankelijke toetsing en daarmee bevordering van de interne Europese markt. Om de interne markt goed te laten functioneren, moet de Europese Commissie ook de uitvoering door lidstaten van Europese wetgeving strikt blijven volgen. Europese richtlijnen dienen doelmatig, voldoende specifiek en proportioneel te zijn. Geen micromanagement! Veel ondernemers, met name in het midden en kleinbedrijf (MKB), hebben in de praktijk nog steeds moeite om in andere Europese landen hun diensten aan te bieden. Juist voor onze diensteneconomie is het van belang dat er zo snel en volledig mogelijk een goede dienstenrichtlijn wordt ingevoerd. Op die manier wordt de weg vrij gemaakt voor grensoverschrijdende bedrijven in de dienstensector.
- De positie van de gebruiker/consument is erg zwak als het gaat om het beëindigen van een publieke dienst (bijvoorbeeld bij het veranderen van ziektekostenverzekering, wijziging energieleverancier). D66 pleit daarom voor een wettelijk geregelde evenwichtige aanmelding en afmelding van dit soort diensten. Met andere woorden: één telefoontje zou moeten volstaan.
- D66 is voorstander van een adviescollege toetsing administratieve lasten (Europese Acta), zoals dat ook in

Nederland bestaat, ter vermindering van regeldruk voor bedrijven, burgers, instellingen en professionals. Ondoorzichtigheid van regels en verschillen in nationale omzetting belemmeren ondernemerschap en innovatie (bijvoorbeeld bij publieke aanbestedingen en staatssteun). Dit moet ook gelden voor burgers als het gaat om hypotheek en verzekeringen.

- Europese wetsvoorstellen moeten ook in de toekomst allemaal worden voorzien van een impact assessment, waarin de verwachte resultaten en consequenties worden uitgewerkt. De bestaande *impact assessments* zullen sterk verbeteren als er steeds meer meetbare beoordelingselementen worden benoemd. Veel wetten zijn tevens voorzien van een clausule voor evaluatie. D66 vindt dat wetten in de regel een horizonbepaling moeten hebben, zodat de betreffende wetgeving na bijvoorbeeld vijf jaar automatisch vervalt, tenzij door het Europese Parlement besloten wordt tot verlenging of aanpassing.
- De fiscale stelsels voor de burgers van de lidstaten ziet D66 als een nationale aangelegenheid. D66 steunt de voorstellen van de Europese Commissie voor een gemeenschappelijke grondslag voor winstbelasting die grensoverschrijdend ondernemerschap eenvoudiger maakt.
- D66 juicht de uitbreiding van een gemeenschappelijk eurobetalingsgebied (*Single European Payment Area*) toe. Doel is om één 'betaalruimte' te creëren waarbij betalingen en betaalkaarten overal in Europa op dezelfde manier functioneren, zonder meerkosten bij betalingen over de grens. Transparantie van gemaakte kosten op de betaaldienstenmarkt is nodig. Dit maakt werken en ondernemen over de grens eenvoudiger.

Mensen maken het verschil

De Europese interne markt gaat over vrij verkeer van goederen, diensten én personen. Het zijn uiteindelijk de mensen in Europa die het doen, niet de lidstaten. D66 vertrouwt op de creativiteit van mensen, als werknemers, werkgevers, burgers en consumenten, om activiteiten te ontplooiën en oplossingen te vinden voor problemen die op hun pad komen. Protectionistische bureaucratische regels belemmeren deze creativiteit en moeten daarom zoveel mogelijk verdwijnen. Vermijd regelzucht.

- D66 wil dat de mobiliteit van werknemers in de Europese Unie verder wordt verbeterd en gestimuleerd. Steeds meer mensen gaan voor kortere of langere periode in het buitenland werken en wonen. Mobiliteit van werknemers, studenten, academici of kunstenaars moet niet worden belemmerd door obstakels in sociale

zekerheid. Wel zal de positie van kwetsbaren op de arbeidsmarkt beschermd worden op een wijze die de kansen van de totstandkoming van een internationale arbeidsmarkt niet belemmert. Er wordt streng toegezien op het voorkomen van illegale arbeid en uitbuiting van arbeidsmigranten.

- De afspraken over de wederzijdse erkenning en het meenemen van opgebouwde rechten moeten voortdurend worden aangepast aan de eisen van mobiliteit en flexibiliteit. Daarnaast moeten lidstaten bij het maken van nationaal beleid op het gebied van belastingen, sociale zekerheid en pensioenen stelselmatig rekening houden met de situatie van grensarbeiders.
- D66 wil zo min mogelijk belemmering voor het vrije verkeer van mensen binnen Europa, en dus van Europese arbeidsmigranten uit volwaardige EU-lidstaten. Daarom is D66 voor het onmiddellijk openstellen van onze arbeidsmarkt voor werknemers uit nieuwe lidstaten. Landen die bij de toetreding van de tien nieuwe lidstaten in 2004 geen eisen stelden aan nieuwe werknemers hebben hierdoor belangrijke voordelen behaald.
- D66 is voor een volwaardig Europees 'Blue Card' systeem, naar Amerikaans voorbeeld, dat de toelating van migranten van buiten de Europese Unie vereenvoudigt. In de toekomst heeft Europa behoefte aan zowel hoog- als laagopgeleide werknemers om tekorten op de arbeidsmarkt aan te vullen, met name ook in de zorg. Vooraf vaststellen of een migrant over voldoende vaardigheden beschikt om zich zelfstandig op de Europese arbeidsmarkt te bewegen is zowel in het belang van degene die ergens een nieuw leven wil beginnen als van de samenleving waarin dat nieuwe leven vorm moet krijgen. Maar de huidige voorstellen van de Europese Commissie voor een Blue Card bevatten veel te veel beperkingen, en zijn volstrekt onvoldoende. Daarnaast moet een systeem worden ingericht om voor bepaalde beroepen waarvoor een tekort dreigt niet-EU-ingezetenen toegang te geven tot de Europese arbeidsmarkt.

Kennis en innovatie: onderzoek en onderwijs

De Europese Unie wil in 2010 de meest dynamische en concurrerende kenniseconomie ter wereld zijn (de zgn. Lissabon Strategie, afgesproken in 2000). Deze doelstelling dreigt bij lange na niet te worden gehaald. Om mee te tellen in de wereldeconomie is investeren in kennis de enige verstandige strategie. Zoals D66 in Nederland consequent pleit voor een structurele meerjarige verhoging van uitgaven aan onderwijs en onderzoek, pleit D66 in Europa voor een flinke impuls voor kennis en

innovatie in de Europese economie. De Europese Unie moet talent aantrekken en voortbrengen, en ruimte bieden aan individuen, ondernemingen en organisaties om te excelleren, investeren en innoveren.

- Investeren in een kenniseconomie levert op de lange termijn een hoog rendement op. De Europese lidstaten hebben afgesproken 3% van hun Bruto Nationaal Product te besteden aan onderzoek en ontwikkeling (Lissabon Strategie). D66 wil dat nationale overheden, inclusief Nederland, het bedrijfsleven aanspreken op hun volstrekt tekortschietende bijdrage en dat zij een extra inspanning leveren om de afgesproken doelstelling te bereiken. Te denken valt aan een verdere uitbreiding van het instrument 'kenniss vouchers' voor het midden- en kleinbedrijf, maar zeker ook aan het intensiveren van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. Sterk groeiende economieën als India en China gaven in de afgelopen decennia 8-9% uit aan onderzoek en ontwikkeling. De focus van de Europese Unie en nationale uitgaven moet van het subsidiëren van verouderde industrieën en landbouwproductie verschuiven naar innovatie en kennis.
- Innovatie komt soms door toevallige ontdekkingen maar veel vaker vanuit een goede kennis- en innovatie-infrastructuur. De Europese Unie moet meer geld beschikbaar stellen aan universiteiten en onderzoeksinstituten die grensoverschrijdend samenwerken. D66 streeft naar een Europese Ruimte voor Onderzoek, waar Europese samenwerking en kennisdeling centraal staan. Op die manier ontstaat er naast een vrij verkeer van goederen, diensten en personen ook een vrij verkeer van kennis in Europa. Goede stappen zijn al gezet in het erkennen van diploma's in andere landen. Het verwijderen van onnodige obstakels op het gebied van immigratie, arbeidsrecht of sociale zekerheid is van groot belang. Er zijn vaak toch nog te veel praktische obstakels bij het binnenhalen van buitenlands onderzoekstalent. Europa moet een magneet worden voor de Best and Brightest, door een cultuur te ontwikkelen die innovatie en ondernemerschap aanmoedigt en waardeert.
- In de huidige informatiemaatschappij is kennis, creativiteit en innovatie van steeds groter belang. Digitale ontwikkelingen op internet en op het gebied van *open-source-software* stimuleren een snellere verspreiding en gebruik van informatie. Bescherming van intellectueel eigendom is belangrijk voor innovatie, maar mag niet gebruikt worden als protectionistisch instrument om de snelle ontwikkelingen op het gebied van software te ondermijnen.

- D66 is voor een Europese markt voor intellectueel eigendom. In de komende vijf jaar moet er eindelijk een EU-gemeenschapsoctrooi komen. Het moet voor mensen eenvoudiger en goedkoper worden een octrooi aan te vragen dat voor heel Europa geldt. Volgens D66 is het van belang dat creatieve uitingen (bijvoorbeeld door kunstenaars en auteurs) worden beschermd. Echter het auteursrecht mag de rechten van consumenten niet uithollen.

Europa als economische factor in de wereld

De wereldeconomie verandert voortdurend. Naast de voortgaande handel met de Verenigde Staten, hebben we steeds meer te maken met opkomende economieën in Azië en Latijns Amerika. Door niet alert te reageren laat Europa kansen liggen, ook in Afrika. Juist nu moet voor Europa vrije en open handel voorop staan. D66 is geen voorstander van speciale beschermingsconstructies tegen nationale investeringsfondsen (zogenaamde sovereign wealth funds) naast de bestaande regels.

- De Europese Unie moet krachtiger optreden in de Wereldhandelsorganisatie (WTO), waar besloten wordt over de spelregels van de wereldhandel. De Europese Unie moet krachtig pleiten voor minder handelsbarrières en minder exportsubsidies, en voor meer respect voor arbeidsvoorwaarden en duurzaamheid.
- Goede en vrije handelsrelaties zijn voor ontwikkelingslanden veel effectiever dan ontwikkelingshulp. D66 wil daarom dat ontwikkelingslanden gemakkelijker toegang krijgen tot de Europese markt. De Europese Unie moet een einde maken aan concurrentievervalsende subsidies en beschermingsmaatregelen voor Europese bedrijven om zo de realisatie van de Millenniumdoelstellingen dichterbij brengen.
- Uitbreiding van de Europese Unie heeft veel economische voordelen, voor de toetreders maar ook voor de Europese Unie als geheel. De twaalf lidstaten die de laatste vijf jaar zijn toegetreden hebben allen een versnelde economische groei doorgemaakt. Maar ook de vijftien oude lidstaten, waaronder Nederland, hebben sterk geprofiteerd van de grotere interne markt.
- Daarnaast oefent de Europese Unie door het aangaan van handelsbetrekkingen een positieve invloed uit op bijvoorbeeld Noord-Afrikaanse landen maar ook Oekraïne en Georgië, waarmee naast welvaart ook democratie kan worden gestimuleerd.

Mensen hebben energie

D66 wil:

- **Eén Europees duurzaam energiefonds gefinancierd uit CO₂-heffingen**
- **Een Europees verdrag voor hernieuwbare energie (EURENEW)**
- **Een toegankelijk Europees systeem van geïntegreerde nationale energienetwerken**
- **Een gecoördineerd buitenlands energiebeleid waardoor alle landen binnen de Europese Unie sterker staan in onderhandelingen met leveranciers van buiten de Unie**

Op het gebied van energie staan Nederland en Europa de komende jaren voor grote uitdagingen. Uitdagingen waar alleen op Europees niveau een antwoord op gevonden kan worden. Een sterk toenemende vraag naar energie, de schadelijke effecten hiervan op ons milieu, en de beperkte beschikbaarheid van fossiele brandstoffen beïnvloeden onze economische groei en onze veiligheid. Dit zijn serieuze problemen die vragen om serieuze antwoorden. Tegelijkertijd bieden innovatie en nieuwe methoden van energieopwekking kansen voor een economie van de toekomst.

Fossiele brandstoffen zijn nu nog de belangrijkste energiebron in de wereld. Maar deze voorraden worden steeds moeilijker bereikbaar, worden duurder en zijn eindig. En het belangrijkste: fossiele brandstoffen hebben door de CO₂-uitstoot en andere emissies een negatief effect op ons leefmilieu. Daarnaast moet Europa er voor waken om in zijn zoektocht naar nieuwe leveranciers van energie van buiten de EU niet te afhankelijk te worden van één of enkele grote olie- en gasleveranciers.

Europa moet het initiatief nemen voor een slagvaardige gecoördineerde energiepolitiek gericht op een duurzame energievoorziening, met oog voor een schonere leefomgeving en economische innovatie. Door samenwerking wordt de productie van niet-fossiele brandstoffen betaalbaar, voor iedereen bereikbaar en kan de overschakeling naar een duurzame energiemix sneller verlopen.

Naar een open Europese energiemarkt

Europa streeft al sinds het begin van de jaren 90 naar het openbreken van de nationaal georiënteerde en gesloten gas- en elektriciteitsmarkten. Dit komt maar moeilijk tot stand. D66 stelt daarom de volgende maatregelen voor:

- Creëer echte concurrentie op de energiemarkt. Meer concurrentie zal een positief effect hebben op de prijs en stimuleert innovatie en vernieuwing. Bovendien is een goedwerkende interne energiemarkt de beste garantie voor een gemeenschappelijk Europees energiebeleid. D66 is voor volledige splitsing van de handelsactiviteiten van de hoofdtransportnetten voor gas en elektriciteit in een geïntegreerde Europese energiemarkt. Dit betekent dat energiebedrijven worden opgedeeld in een netwerkgedeelte dat zorgt voor transport en een commercieel deel dat kan concurreren en verantwoordelijk is voor de levering van energie. D66 steunt een snelle besluitvorming over het derde pakket voor liberalisering van de Europese energiemarkt en een voorspoedige uitvoering van de besluiten. In de komende periode dient Europa de volgende stap te zetten: splitsing van de regionale distributiebedrijven. Pas dan kunnen burgers en bedrijven optimaal profiteren van de goedwerkende energiemarkt.
- Een sterke markt vraagt om een sterke overheid. Om de kwaliteit en betrouwbaarheid van leveranties te

Eén Europees duurzaam energiefonds gefinancierd uit CO₂-heffingen

garanderen moet de overheid zorg dragen voor goede regelgeving. Concurrentievervalsende praktijken in de energiesector worden aangepakt. D66 pleit voor het inrichten van een onafhankelijke Europese toezichthouder voor energiemarkten. Deze organisatie valt onder de commissaris voor mededingingsbeleid, en krijgt de bevoegdheid om op Europees niveau de activiteiten van Europese energiebedrijven te reguleren. Regulering op dit niveau past bij het grensoverschrijdende karakter van de activiteiten van spelers op de energiemarkt, en voorkomt een nationale voorkeursbehandeling.

- Betere aansluiting Europees energienetwerk. Een Europese energiemarkt gaat pas echt werken wanneer nationale energienetwerken goed op elkaar zijn aangesloten. De koppeling van deze gas- en elektriciteitsnetwerken worden gestimuleerd vanuit het *Trans-European Network – Energy* (TEN-E) programma. D66 wil dat de komende jaren extra geld voor dit programma beschikbaar komt. Daarnaast zullen de elektriciteitsnetwerken beter toegankelijk moeten worden gemaakt voor de aanlevering van duurzame energie.
- Creëren van een gezond investeringsklimaat. De internationalisering van de energiemarkt vereist ook dat de regelgeving in de diverse landen beter op elkaar aansluit waardoor het eenvoudiger wordt om over de grenzen in netwerken te investeren. Daarnaast moet meer rekening gehouden worden met de specifieke ligging en natuurlijke hulpbronnen (zonne-energie in

Een Europees verdrag voor hernieuwbare energie (EURENEW)

Spanje en windenergie in Nederland). Hierdoor vinden investeringen daar plaats waar ze het meest logisch zijn om de eindgebruiker goed te kunnen bedienen. Protectionistische constructies voor het beschermen van 'nationale kampioenen' moeten krachtig worden bestreden.

- Lever een bijdrage aan een grotere energiezelfvoorziening en voer, naar het Duitse voorbeeld, een *Feed in Tariff* in voor de hele EU om zo kleinschalige elektriciteitsopwekking mogelijk te maken.

Energie moet schoner

Een duurzame energievoorziening betekent voor Europa een grotere mate van zelfvoorziening. Door prioriteit te geven aan hernieuwbare energie, kan Europa haar eigen koers bepalen. Technisch gezien is er al heel veel mogelijk op het gebied van hernieuwbare energie, zoals wind- en zonne-energie, geothermie en biobrandstof. Er is energie genoeg. Het is aan de politiek om ambitieuze doelen te formuleren op het gebied van (a) vermindering van broeikasgassen en gebruik van fossiele brandstoffen, (b) gebruik duurzame energie en (c) adaptatie aan onvermijdbare gevolgen van klimaatverandering, en de randvoorwaarden vast te stellen om deze doelen te bereiken. Marktwerking op het gebied van duurzame energie, met een helder kader geformuleerd door de overheid, biedt zo een kans voor Europa om nu echt een voorsprong te nemen in kennis, ontwikkeling en innovatie. Met een gemeenschappelijk Europees

Een toegankelijk Europees systeem van geïntegreerde nationale energienetwerken

programma zouden miljarden euro's vrij moeten komen voor het ontwikkelen van zonnecentrales, windmolens op zee, de toepassing van waterstoftechnologie en het verbeteren van elektriciteitsnetten. Het bedrag dat nu wordt uitgetrokken voor gezamenlijk onderzoek naar duurzame energie moet worden vertienvoudigd naar 5 mld. euro tot 2013. Hernieuwbare energie is de industrie van de toekomst. D66 stelt daarom de volgende maatregelen voor:

- Om op korte termijn de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en daarmee de CO₂-uitstoot te beperken, zal energiebesparing gestimuleerd moeten worden.
- Duurzame energie vraagt ook om lange termijn investeringen. Veel bedrijven zijn huiverig om te investeren. D66 ziet hier een rol voor de overheid weggelegd. Door het stellen van strengere normen en belastingmaatregelen stimuleren we bedrijven om duurzamere investeringsbeslissingen te nemen. Echter niet door voor de bedrijven te bepalen hoe dat moet; D66 kiest ervoor de politiek de einddoelen te laten vaststellen en laat de keuze van de middelen aan de marktpartijen.

Tegelijkertijd is het belangrijk om een eenduidig, consequent en meerjarig subsidiebeleid te voeren. Tenslotte is D66 voorstander van overheidssteun aan Europese onderzoeksinstituten voor onderzoek naar duurzame alternatieve energievoorziening. Een duurzame energie-

Een gecoördineerd buitenlands energiebeleid waardoor alle landen binnen de Europese Unie sterker staan in onderhandelingen met leveranciers van buiten de Unie

voorziening kan niet alleen aan de markt worden overgelaten. Een sterke overheid is hier nodig.

- Stop subsidies op vervuilende industrieën en fossiele brandstoffen. Milieukosten zijn nog te weinig onderdeel van de prijsvorming. Hierin moet verandering komen. In plaats van fossiele brandstoffen zoals steenkool te subsidiëren, is D66 voor het heffen van een uniforme Europese CO₂-belasting op het verbruik van fossiele brandstoffen. De opbrengsten van deze CO₂-belasting moeten in een Duurzaam Energie Fonds geïnvesteerd worden, waarmee hernieuwbare energiebronnen sneller ontwikkeld en toegepast kunnen worden.

Bijkomend voordeel is dat bedrijven en consumenten geprikkeld worden om zuiniger te produceren en consumeren als fossiele brandstoffen duurder worden.

- Uitbreiding van het Europese Emissiehandelssysteem (ETS). D66 is voorstander van een Europees systeem van CO₂-emissiehandel. Het huidige systeem gaat echter uit van gratis emissierechten. D66 pleit voor een versnelde invoering van betaling voor alle CO₂-emissierechten op grond van het 'vervuiler betaalt'-principe, alsmede voor een stapsgewijze verlaging van de emissieplafonds per land om de in Europa afgesproken vermindering van 30% van uitstoot van broeikasgassen te bereiken. Daarnaast moet het ETS worden uitgebreid naar zoveel mogelijk andere broeikasgassen en sectoren, waaronder de luchtvaart. Tevens dient er een

Europees sluitend systeem te komen rond de zogeheten 'garanties van oorsprong' om te waarborgen dat consumenten die kiezen voor een duurzaam energieproduct er op kunnen rekenen dat hun energie daadwerkelijk duurzaam opgewekt is.

- EURENEW. Een duurzame en betrouwbare energievoorziening is een van de belangrijkste vraagstukken van deze eeuw. Een coherente, integrale en Europese aanpak is hiervoor van groot belang. Europese landen moeten samenwerken aan grootschalige projecten op het gebied van onderzoek en productie van duurzame energie. Bijvoorbeeld ten behoeve van grootschalige winning van zonne-energie in de binnenlanden van Spanje, of beter en efficiënter gebruik maken van waterkrachtenergie in berggebieden. Bij windenergie wordt ingezet op een krachtige Europese impuls voor de realisatie van windmolenparken op zee, vanwege het hogere rendement en de meer beperkte impact op de omgeving in vergelijking tot windmolenparken op land. Maar ook investeringen in bijvoorbeeld efficiëntere en schonere motoren zijn nodig. D66 wil een nieuwe Europees verdrag voor hernieuwbare energie (EURENEW) vergelijkbaar met het oude EURATOM verdrag. Dit verdrag moet de coördinatie op het gebied van (duurzame) energie vormgeven en tot substantiële investeringen in duurzame energie leiden.
- D66 onderschrijft het belang van energie efficiëntie. Het energieverbruik zal de komende jaren sterk toenemen in de Afrikaanse landen van de Mediterrane Unie. D66 pleit ervoor om, aansluitend op de *Millenium Development Goals*, de introductie van energie efficiëntie grootschalig te stimuleren in deze regio. Door het delen van kennis en door ondersteuning van de Europese Investeringsbank kan een groot deel van de vraag naar energie worden opgevangen door nieuwe technieken, zoals het inzetten van zonne-energie voor airconditioning.
- Biobrandstoffen. In de zoektocht naar alternatieven voor olie en het terugdringen van de CO₂-uitstoot en fijnstof spelen biobrandstoffen een belangrijke rol. D66 steunt het besluit dat in 2020 10% van de brandstoffen in de transportsector op een duurzame manier verkregen moet zijn. Deze doelstelling moet leiden tot een transitie naar een duurzame transportsector met een belangrijke plaats voor elektrische voertuigen. Het blijft daarbij van belang kritisch te kijken naar de nadelen van de winning van biobrandstoffen. De productie moet duurzaam zijn en mag niet leiden tot tekorten op de voedselmarkt. D66 vindt dat minimaal 50% van alle biobrandstoffen in 2020 moet worden gewonnen uit afval (tweede generatie) en uit algen (derde generatie).

- Transitie naar echte duurzame energie. Op de weg naar een duurzame energievoorziening liggen grote kansen voor Nederland. Gas is de ideale transitiebrandstof; flexibel om de verschillen in beschikbaarheid van wind- en zonne-energie op te kunnen vangen en de schoonste van de fossiele brandstoffen. Nederland is sinds de vondst van grote hoeveelheden aardgas voortrekker bij het gebruik van aardgas en heeft een ontwikkelde gasinfrastructuur. Daarmee zijn we in Europa nog steeds koploper op het gebied van verdere integratie en ontwikkeling van de energiemarkt. Door gebruik te maken van deze unieke positie kan Nederland blijvend 'rendement' halen uit de aanwezige kennis, infrastructuur en geografische ligging.
- CO₂-afvangst en opslag. D66 ziet in CO₂-afvangst en opslag een waardevol onderdeel van de transitie naar duurzame energie, en is voorstander van Europese steun voor proeven op schaal met deze techniek. Zonder een actieve rol van de overheid in de vorm van financiële steun voor investeringen in projecten met CO₂-afvangst en -opslag, en de toezegging om op lange termijn de verantwoordelijkheid voor het opgeslagen gas over te nemen, zal deze techniek niet van de grond komen. CO₂-afvangst en -opslag moeten worden geaccrediteerd binnen het ETS-systeem van Europese emissiehandel.
- D66 is van mening dat alles in het werk moet worden gesteld om te komen tot een duurzame en betrouwbare energievoorziening. Daarbij moet op de eerste plaats worden ingezet op energiebesparingen en investeringen in duurzame energiebronnen. D66 sluit kernenergie niet bij voorbaat uit, aangezien deze vorm van energieopwekking een minimale schadelijke uitstoot heeft en daarmee een goede transitiebrandstof kan zijn. Een verantwoorde opslag van radioactief afval is voor D66 echter een voorwaarde voor uitbreiding van het aantal kerncentrales.

Voorzieningszekerheid

De lidstaten zijn voor een belangrijk deel van hun energieleveranties afhankelijk van invoer van buiten de EU. Om deze afhankelijkheid te beperken vindt D66 het belangrijk onze energievoorziening verstandig te diversifiëren, onder andere door te investeren in verschillende vormen van duurzame energie.

- Goed gecoördineerd buitenlands energiebeleid. Door gezamenlijk op te treden staan alle landen binnen de Europese Unie sterker in onderhandelingen met leveranciers van buiten de Unie. Op die manier betalen burgers en bedrijven in Europa een goede prijs, subsidiëren we dictaturen niet langer en vergroten we de leveringszekerheid.

Mensen houden van groen

D66 wil:

- De ecologische *footprint* van ons werelddeel en van onze generatie terugbrengen naar een eerlijk aandeel
- Een duurzaam landbouw-, visserij- en natuurbeleid en vermindering van Europese landbouw- en exportsubsidies
- Een Europees systeem van handelbare emissierechten op basis van de vervuiler betaalt waarvan de opbrengst wordt aangewend voor duurzame innovatie
- Eén Europees luchtruim om met optimale routes brandstof te besparen

De keuzes die we vandaag maken, bepalen de duurzaamheid van de economie van de toekomst. Nederland heeft er belang bij om deze keuzes zoveel mogelijk in Europees verband te maken. Milieuvuiling en de gevolgen van klimaatveranderingen houden zich niet aan nationale grenzen. Daarnaast kan de positie van de Europese Unie als een grote economische macht een belangrijk middel zijn om innovatie te stimuleren, uitputting van (natuurlijke) hulpbronnen en grondstoffen te voorkomen en de uitstoot van schadelijke stoffen (waaronder) CO₂ terug te dringen.

De huidige economische crisis biedt niet alleen bedreigingen voor de Europese industrie, maar vooral ook kansen. D66 is voorstander van een generatieneutraal, duurzaam economisch beleid. Dat wil zeggen dat er waarborgen ontstaan voor de welvaart van de komende generaties en een rechtvaardige verdeling ervan over de wereld. De huidige crises (kredietcrisis, klimaatcrisis, energiecrisis, voedselcrisis) zijn niet alleen een bedreiging voor onze planeet, maar bieden ook kansen voor het maken van de echte duurzame keuzes. De juiste keuzes geven Europa op het gebied van duurzaamheid een enorme economische voorsprong. Dit kan door strengere milieukwaliteitsnormen binnen reële termijnen te stellen en te handhaven, door intensiever samen te werken als het gaat om investeringen in duurzame energie en door serieuze voorstellen te doen voor emissiereductie.

D66 is altijd pleitbezorger geweest van een diepgaande hervorming van het landbouwbeleid. Die trend is sinds enkele jaren daadwerkelijk ingezet, maar het gaat veel te langzaam. D66 is van mening dat de tweede pijler van het landbouwbeleid, te weten het plattelandsbeleid, teruggebracht moet worden naar het nationale niveau. Het betreft eerder regionaal dan pan-Europees beleid. Wanneer de regels van de interne markt van toepassing zijn op het nieuwe nationaal plattelandsbeleid, kan Nederland een belangrijke bijdrage leveren aan de vraag hoe wij in de toekomst willen leven. Nederlandse universiteiten, zoals Delft en Wageningen, hebben internationaal een goede naam in het aandragen van duurzame oplossingen. Veel kleine ondernemers zoeken de groene niches van de markt op en zijn daar succesvol. Nog steeds is Nederland voorloper als het gaat om kennis op het gebied van watermanagement. Kortom, een duurzame Europese economische markt biedt veel kansen en mogelijkheden voor Nederland.

Duurzame mobiliteit

Transport en mobiliteit zijn belangrijke factoren in milieuvuiling en het gebruik van fossiele brandstoffen. Met alle gevolgen van dien, zoals toename van de uitstoot van CO₂ en fijnstof. Voortgaan op de huidige weg is voor D66 geen optie. Mobiliteit in Europa kan en moet efficiënter en duurzamer worden. Daarom is D66 voorstander van slimme oplossingen voor een duurzame mobiliteit. Om die reden stelt D66 de volgende maatregelen voor:

De ecologische footprint van ons werelddeel en van onze generatie terugbrengen naar een eerlijk aandeel

- Minder vervoer. Door het economisch proces anders te organiseren (regionalisering) kan de totale hoeveelheid vervoer fors verminderd worden.
- Inzet op intermodaal vervoer (spoor – weg - water). Gezien de negatieve effecten op het milieu pleit D66 voor het terugdringen van goederen en personenvervoer over de weg, ten gunste van het vervoer over spoor en water. Hiervoor is het belangrijk dat belemmeringen voor het goederenvervoer per spoor als verschillende spoorbreedten in diverse EU-lidstaten met voorrang dienen te worden opgeheven. Daarnaast dienen de mogelijkheden voor gecombineerd 'weg – spoor – water' transport te worden uitgebreid. Tenslotte pleit D66 ervoor dat investeringen ten behoeve van de uitbreiding van het Europese netwerk van hogesnelheidstreinen versneld moet worden ingezet.
- Stimuleren van nieuwe technologieën. Europa zou het voortouw moeten nemen in de ontwikkeling van nieuwe vormen van brandstof voor auto's die minder schadelijk zijn voor het milieu. Stimuleringsmiddelen zoals die nu al beschikbaar zijn voor waterstoftechnologie moeten worden uitgebreid en beschikbaar komen voor de ontwikkeling van elektromotoren en betere accu's/batterijen voor auto's.
- *Single European Sky*. D66 zal zich in deze periode inzetten voor de *Single European Sky*, één Enkel Europees Luchtruim, waarbij het nu nog

Een duurzaam landbouw-, visserij- en natuurbeleid en vermindering van Europese landbouw- en exportsubsidies

gefragmenteerde Europese luchtruim wordt samengevoegd. Als vliegtuigen niet meer zig-zag over Europa hoeven te vliegen volgens bepaalde 'corridors', maar gewoon volgens een rechte lijn, kunnen grote besparingen worden bereikt in brandstofverbruik, CO2-uitstoot en tijd.

- Europese vliegtax. D66 wil dat een vliegtax op Europees niveau wordt ingevoerd, en vervolgens op mondiaal niveau, zodat er geen concurrentievervalsing optreedt. De opbrengsten van deze vliegtax moeten ten goede komen aan duurzame ontwikkelingen in de mobiliteit, niet aan de algemene begroting.

Duurzaam landbouw en natuurbeleid

D66 pleit voor een marktconforme landbouw in de Europese Unie, waarvoor dezelfde regels gelden als voor andere sectoren van de economie (zoals het 'de vervuiler betaalt' beginsel). Om deze vitale concurrerende duurzame landbouw te realiseren zijn verdergaande hervormingen noodzakelijk. D66 pleit daarom voor de volgende maatregelen:

- Heroverweging van het landbouwbudget. Het aandeel landbouw in de algemene begroting is de afgelopen jaren al teruggedrongen van ongeveer 70% naar 40%. Ook wordt er in plaats van productiesteun nu inkomenssteun gegeven en wordt er al meer geïnvesteerd in diversificatie, plattelandsontwikkeling en duurzaamheid. De landbouwsector is echter bijzonder

Een Europees systeem van verhandelbare emissierechten op basis van de vervuiler betaalt waarvan de opbrengst wordt aangewend voor duurzame innovatie

hervormingsresistent en D66 pleit dan ook voor niet aflatende nadruk op deze ontwikkelingen. D66 is van mening dat het landbouwbudget onderdeel is van de algemene publieke middelen, waarvoor de bestedingen afhankelijk moeten zijn van de gestelde doelen. Vanuit die optiek is een forse verlaging van het landbouwbudget mogelijk. Zo moet er een einde komen aan de € 1 miljard die Europa jaarlijks uitgeeft aan tabaksboeren.

- Duurzamer gebruik van pesticiden. D66 pleit voor een strategie voor duurzamer gebruik van pesticiden en gewasbeschermingsmiddelen. Deze strategie dient met name gericht te zijn op de beperking tot een minimum van de gevaren en de risico's van het gebruik van pesticiden en gewasbeschermingsmiddelen voor de menselijke gezondheid en het milieu. Dit bereiken we door verbeterde controles op het gebruik en de verspreiding van pesticiden; vermindering van de gehalten aan schadelijke werkzame stoffen, onder meer door vervanging van de gevaarlijkste stoffen door veiliger alternatieven (met inbegrip van niet-chemische) en de stimulering van teelten waarbij weinig of geen pesticiden gebruikt worden.
- Biotechnologie als kans. Biotechnologie van gewassen wordt relatief weinig gewaardeerd. Onbekend maakt in deze onbemind. Daardoor worden ook de kansen van biotechnologie veel te weinig benut. Als kans voor innovatie: bijvoorbeeld door de ontwikkeling van

Eén Europees luchtruim om met optimale routes brandstof te besparen

gewassen die beter resistent zijn tegen allerlei ziektes (veredeling); biotechnologie als middel om de wereldvoedselproductie op te voeren zodat er voldoende voedsel kan worden geproduceerd voor een steeds maar groeiende wereldbevolking; biotechnologie die ingezet kan worden ter bescherming van het milieu, bijvoorbeeld door de toepassing van microben in de zuivering van huishoudelijk en industrieel afvalwater. D66 pleit er daarom voor om de belemmeringen voor de groei van biotechnologie weg te nemen, waarbij deregulering alleen mogelijk is indien een Europese instantie, zoals de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid, krachtig toeziet op naleving van alle beschermende maatregelen aangaande de gezondheid en veiligheid van de consument. Wèl moet er keuzevrijheid blijven bestaan voor de consument. Door middel van duidelijke productietikettering moeten consumenten zelf kunnen kiezen of ze wèl of niet genetisch gemodificeerd voedsel willen eten. Daarnaast moet de bestaande octrooiwetgeving zodanig worden herzien dat producten die zijn ontwikkeld door middel van biotechnologie gemakkelijker toegankelijk zijn voor de mensen in ontwikkelingslanden.

Dierenwelzijn

D66 pleit voor een diervriendelijk Europa. Dierenwelzijn dient een veel prominentere rol te krijgen in de besluiten die dieren aangaan. Er moet een eind komen aan het zinloos heen-en-weer gesleep van levende dieren. Voor zover deze diertransporten onvermijdelijk zijn, dient er

scherpe controle te zijn op de afstand waarover en de omstandigheden waaronder dieren vervoerd worden. De EU moet de ontwikkeling en het gebruik van alternatieven voor dierproeven stimuleren.

- De omstandigheden van dieren in de bio-industrie moeten versneld worden verbeterd. D66 kiest voor concrete maatregelen zoals het fors vergroten van hokken, het buiten laten grazen van runderen, het verbieden van onverdoofd castreren van varkens. Nederland moet deze maatregelen actief bepleiten in Europa.
- Duurzame visserij. Als we doorgaan met de huidige visvangst en consumptie zijn de zeeën binnen één generatie leeg. Het is duidelijk dat het Europees visserijbeleid heeft gefaald. Politieke compromissen tussen wetenschappelijke adviezen over haalbare visvangsten enerzijds, en de lobby van de visserij en de visverwerkende industrie anderzijds hebben tot een desastreus beleid geleid.

Om ook in de toekomst nog vis in de zee te hebben is het belangrijk dat er een duurzaam EU-visserijbeleid komt. Hiertoe dienen allereerst internationale afspraken te worden gemaakt over het drastisch terugdringen of stopzetting van de overbevissing van kwetsbare vissoorten. Verder dienen in de wateren van de Europese Unie reservaten aangewezen te worden waarbinnen een strikt visverbod geldt. Daarnaast dient de EU striktere quota vast te stellen. Verscherpte controles door de lidstaten dienen ervoor te zorgen dat de vangstquota per

vissoort en land worden nageleefd. Die controles moeten ook het overboord gooien van vangsten (*discards*) tegengaan. Alternatieve vismethoden waardoor de bijvangst van vissen wordt voorkomen dienen te worden gestimuleerd. Het beursnet (*purse seign*) voor de vangst van tonijn dient te worden verboden, aangezien het leidt tot bijvangst van dolfijnen die omkomen in de visnetten. De jacht op walvissen moet verboden blijven. Daarnaast moet de EU onderzoek en ontwikkeling van innovatie in de visserij stimuleren.

Tijd voor een 'groene revolutie'

D66 omarmt het principe van de 'Groene Revolutie'. Deze 'revolutie' moet leiden tot een Europese economie die minder afhankelijk is van het verbruik van fossiele brandstoffen en die minder grondstoffen nodig heeft voor dezelfde hoeveelheid product.

- Scherpe normen en handhaven van afspraken. D66 vindt dat het uitgangspunt van Europese regelgeving moet zijn dat vervuilende activiteiten ontmoedigd worden door het stellen van strenge normen binnen redelijke termijnen, waardoor het doen van onderzoek en het in- en doorvoeren van innovaties op zoek naar betere en milieuvriendelijke alternatieven aantrekkelijker wordt. Maar het stellen van normen is niet voldoende. Om tot een gelijkwaardige interne markt te komen (*level playing field*) is het belangrijk dat de Europese Commissie erop gaat toezien dat de gestelde regelgeving ook nageleefd wordt.

Mensen leven langer en gezonder

D66 wil:

- **Meer grensoverschrijdende zorg in Europa**
- **Internationale mobiliteit van medische professionals vergroten om personeelstekorten in de zorg op te lossen, o.a. door diploma-erkenning en Blue Cards**
- **Een grotere rol voor de Europese Unie bij preventie van en onderzoek naar epidemieën**
- **Met zelfvertrouwen het Nederlandse abortus en euthanasiebeleid uitdragen**

Europeanen leven lang, en ook vaak lang in goede gezondheid. Als we deze kwaliteit van leven willen bewaren en versterken dan is een sterk Europa nodig. De vergrijzing van de Nederlandse en Europese samenleving biedt nieuwe uitdagingen. D66 wil een lang en gezond leven van Europese burgers stimuleren.

D66 vindt dat alle Europeanen recht hebben op een waardig levenseinde naar eigen inzicht. D66 draagt dan ook in Europa het recht uit op zelfbeschikking en individuele keuzes. Dit houdt ook in het recht op een veilige en legale abortus. De abortus- en euthanasiewetgeving is en blijft een nationale zaak, maar samen met geestverwanten uit andere landen gaat D66 in Europa het debat aan over deze kwesties, net zoals ze dat binnen Nederland heeft gedaan.

De gezondheidszorg is in principe een zorg van de EU-lidstaten zelf. Maar een vrij verkeer van mensen verhoogt de kans op de overdracht van ziektes. Dit maakt verdergaande samenwerking en afstemming tussen EU-lidstaten noodzakelijk. Europese samenwerking leidt door synergie op het gebied van onderzoek en bestrijding van ziektes tot een hogere kwaliteit gezondheidszorg voor alle burgers.

Grensoverschrijdende gezondheidszorg

- De oprichting in 2004 van het Europees Centrum voor Ziektepreventie- en Bestrijding dat een Europese aanpak coördineert is een goed begin. Samenwerking en afstemming is van groot belang bij de bestrijding van infectieziektes. Elkaar tijdig informeren in een adequaat informatienetwerk is cruciaal. De samenwerking die plaatsvindt bij bijvoorbeeld orgaandonatie – Eurotrans-

plant – zou als voorbeeld kunnen dienen van verdere Europese afstemming en informatie-uitwisseling.

- Voor patiënten zouden landsgrenzen niet moeten bestaan. Het moet voor burgers eenvoudiger worden hun zorg in een ander Europees land in te kopen. Waarom in Nederland op de wachtlijst staan als je over de grens ook geopereerd kunt worden? Voor D66 staan de rechten van patiënten voorop; het moet duidelijk en transparant voor hen zijn waar en onder welke voorwaarden ze gebruik kunnen maken van zorg in het buitenland.
- In een vrijere zorgmarkt is een sterke Europese patiëntenbeweging gewenst. D66 verwelkomt dan ook het voorstel van de Europese Commissie voor grensoverschrijdende patiëntenrechten, en vrij verkeer van diensten in de zorgsector.
- Er dreigen in Nederland op verschillende gebieden de komende jaren personeelstekorten in de zorg te ontstaan. Oplossingen kunnen gevonden worden in het aantrekken van buitenlandse artsen en verpleegkundigen. Diploma-erkenning is hierbij van groot belang.
- D66 wil dat de Europese Commissie, meer dan nu gebeurt, de regie voert over de Europese voedselveiligheid in de hele keten. De afgelopen jaren hebben we teveel voorbeelden gezien van de nadelen van een nationale aanpak op dit gebied: de gekke-koeienziekte, mond- en klauwzeer en de vogelgriep. De oprichting van de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (2002) is volgens D66 een grote stap in de goede richting.

Mensen ontwikkelen zich

D66 wil:

- De bevolking van Europa de beste opleidingen van de wereld bieden
- Het beheersen van meer talen stimuleren
- Grotere mobiliteit voor scholieren, studenten, docenten en onderzoekers in de EU o.a. door de mogelijkheid studiefinanciering mee te nemen over de grens
- Harmonisatie van diploma's in de EU

D66 staat voor een Europa waarin iedereen de kans krijgt het beste uit zichzelf te halen. Als Europa in de 21e eeuw de concurrentie met opkomende economieën als China en India wil aangaan, dan is een goed opgeleide bevolking daarvoor van wezenlijk belang. Een goede opleiding is bovendien de beste bescherming tegen armoede, uitsluiting en achterstand. Daarom moet er voor de burgers van Europa onderwijs van wereldklasse zijn. Op dit moment investeert Europa te weinig in onderwijs en onderzoek, en dus te weinig in haar eigen toekomst. We benadelen daarmee niet alleen onszelf, maar ook onze kinderen en kleinkinderen.

Onderwijsbeleid is en blijft grotendeels nationaal. Maar waar intensievere Europese samenwerking meerwaarde heeft, moeten we de kansen benutten. Het geeft lidstaten en instellingen de mogelijkheid zich te specialiseren en een eigen profiel te kiezen. Daar worden we allemaal beter van. Van basisschool tot universiteit moet er meer aandacht worden besteed aan Europa. Op die manier wordt Europa steeds meer binnenland.

Goed onderwijs is de hoeksteen van een open en vrije samenleving. Onderwijs geeft mensen de kans zich optimaal te ontplooiën en is essentieel voor een maatschappij met zelfstandige, mondige en verantwoordelijke burgers.

Leerlingen

Het onderwijs in Nederland kent nog veel problemen; een

op de veertien kinderen verlaat de basisschool zonder goed te kunnen lezen en schrijven (in het Nederlands). Voor deze leerlingen is een verdere onderwijsloopbaan buitengewoon moeilijk en dit leidt tot hoge uitval. Om de ambities in dit Europese programma te kunnen realiseren moet dit snel worden aangepakt. Met dit uitgangspunt in gedachten pleit D66 voor het volgende:

- Beheersen van meer talen stimuleren. Op de internationale arbeidsmarkt en in de samenleving van morgen zal het met gemak kunnen gebruiken van verschillende talen en begrip van andere culturen steeds belangrijker worden. Daarom wil D66 onderzoeken of het leren van Engels op de basisschool daaraan een significante bijdrage levert en zo ja, op welke wijze dit kan worden ingevoerd. Op jonge leeftijd leren kinderen een taal haast spelenderwijs terwijl het later veel moeite kost. Daarnaast moet het leren van andere talen worden aangemoedigd. Talen zouden zoveel mogelijk door *native speakers* moeten worden gedoceerd. Het spreken van vreemde talen is geen overbodige luxe, maar vergroot de kansen en keuzevrijheid van iedereen. Het Nederlandse bedrijfsleven vraagt om werknemers die een e-mail kunnen versturen naar Spanje, een telefoongesprek kunnen voeren met de vestiging in Frankrijk en die een bestellijst kunnen controleren van een vracht uit Duitsland. Twintig talen leren hoeft niet maar basiskennis van Engels, Frans en Duits is geen overbodige luxe.

De bevolking van Europa de beste opleidingen van de wereld bieden

- Meer uitwisselingsprojecten. Contact tussen leerlingen, studenten en docenten uit verschillende Europese landen draagt bij aan wederzijds begrip tussen Europeanen en geeft beter inzicht in andere culturen. Dit stimuleren we met uitwisselingsprojecten voor korte en langere perioden. Hier moeten we al op jonge leeftijd mee beginnen.
- Europa in het onderwijs. Elke leerling moet een goed begrip meekrijgen van de rol die Europa in onze geschiedenis en ons leven speelt. Daarom moet deze Europese dimensie in het Nederlands onderwijs een prominenter rol hebben. De Europese dimensie is in de huidige kerndoelen van het onderwijs veel te vrijblijvend. D66 wil dat elke jongere een basispakket aan kennis over de Europese geschiedenis, cultuur en politieke organisatie meekrijgt. Na ruim 500 jaar onderling oorlog te hebben gevoerd, hebben de lidstaten van de EU laten zien dat het ook anders kan.
- Internationaal erkende diploma's. D66 wil dat leerlingen op meer scholen een *International of European Baccalaureate (IB of EB)* diploma kunnen halen. Deze diploma's worden wereldwijd erkend en bieden betere kansen om tot een buitenlandse universiteit te worden toegelaten.

Studenten

Eén ruimte voor Europees hoger onderwijs. Waarom zou elke Nederlandse student de studie die bij hem past

Het beheersen van meer talen stimuleren'

tussen Pieterburen en Vaals moeten vinden? D66 wil dat studenten en onderzoekers in heel Europa terecht kunnen. Studenten hebben overzichtelijke en vergelijkbare informatie over opleidingen nodig om een weloverwogen keuze tussen hoger onderwijsinstellingen te kunnen maken. Wij waarderen de diversiteit aan onderwijsstelsels positief. Die laten we dus intact. We moeten wel zorgen dat deze stelsels beter op elkaar aansluiten. D66 wil daarom een eenduidige classificatie. Intensievere Europese samenwerking bij het accrediteren van opleidingen en het waarborgen van kwaliteitseisen zijn hier logische onderdelen van.

- Bachelor/Master-systeem voltooien. In veel landen binnen en buiten Europa is de afgelopen jaren het zogenaamde Bachelor/Master-stelsel ingevoerd. Deze titels worden internationaal erkend en maken het makkelijker en aantrekkelijker voor korte of langere tijd aan een buitenlandse universiteit te studeren. Dit systeem is echter nog niet voltooid en dient de komende jaren verder verfijnd en uitgebouwd te worden.
- Studiefinanciering meenemen naar het buitenland. De mogelijkheden om studiefinanciering mee te nemen naar het buitenland moet worden uitgebreid. Diverse recente gerechtelijke uitspraken hebben op dit vlak onzekerheid en obstakels geschapen voor studentenmobilititeit. D66 streeft in de komende periode naar EU-regelgeving zodat studenten zonder risico's of

Grotere mobiliteit voor scholieren, studenten, docenten en onderzoekers in de EU o.a. door de mogelijkheid studiefinanciering mee te nemen over de grens

onzekerheid over studiefinanciering in een ander land kunnen studeren. Bovendien moet het Erasmus beurzenprogramma worden uitgebreid. D66 wil dat deze kansen niet alleen aan studenten in het hoger onderwijs worden geboden, maar ook aan MBO'ers. Waarom zou een semester aan een modeacademie in Milaan minder waardevol zijn dan een semester filosofie aan de Sorbonne?

- Naast betere voorlichting moeten de obstakels voor internationale mobiliteit van studenten worden onderzocht en weggenomen. Daarnaast moeten Nederlandse universiteiten talent uit Europa en de rest van de wereld aantrekken. Deze studenten moeten voldoen aan de minimumeisen die wij stellen voor het volgen van een opleiding. Het genereren van extra inkomsten mag nooit de enige reden zijn om mensen tot een opleiding toe te laten.

Instellingen

- Koppositie terugveroveren. Europese universiteiten hebben een rijke wetenschappelijke traditie. Er moeten universiteiten van wereldklasse in Europa zijn. Daarvoor is een trendbreuk vereist: meer Europese samenwerking, meer investeringen - zowel publiek als privaat - en meer toptalent aantrekken. Instellingen moeten de autonomie krijgen een eigen missie en zelfgekozen profiel uit te dragen. Door binnen Europa de krachten te bundelen en meer diversificatie toe te staan, ontstaan er topinstellingen. Excellentie betekent in dit verband niet

Harmonisatie van diploma's in de EU

alleen de beste onderzoeksresultaten maar het kan ook gaan om een uitstekende bijdrage aan culturele integratie of regionale ontwikkeling.

- Meer samenwerking tussen universiteiten en hogescholen. Kennis en onderzoekscapaciteit zijn in Europa nog te veel versnipperd. Onderzoeksinstituten, universiteiten en hogescholen moeten intensiever samenwerken, gezamenlijk opleidingen aanbieden, personeel uitwisselen en onderzoeksgroepen vormen. De nationale financieringsstructuur van onderzoek moet hierbij niet in de weg staan.

Mensen besturen zelf

D66 wil:

- **Dat de ontwikkeling van de EU niet stopt met het Verdrag van Lissabon**
- **Meer openbaarheid en transparantie bij alle Europese instellingen**
- **In plaats van een nationale bijdrage aan de Unie, individualisering van de bijdrage naar draagkracht en de volledige begroting onder controle Europees Parlement**
- **Uitbreiding van de Europese Unie met Turkije en op termijn andere landen op basis van de Kopenhagen criteria**

Europa is de plek waar oplossingen gevonden kunnen worden voor een groot aantal uitdagingen van de 21e eeuw. Of het nu gaat om de aanpak van de klimaatproblematiek of een stem op het wereldtoneel. D66 wil dat Nederland daarbij een constructieve rol speelt. Mensen van buiten de Europese Unie kijken vaak jaloers naar ons samenwerkingsproject. Naar de wijze waarop we door handel en samenwerking, democratie en bescherming van burgerrechten hebben geëxporteerd naar landen die bij de oprichting van de Europese Unie nog dictaturen waren. Hiermee hebben we voor stabiliteit gezorgd die heeft geleid tot welvaartsgroei en een hoge kwaliteit van leven in de hele Europese Unie.

De vraag is niet *of* we samenwerken, maar vooral *hóe* we samenwerken. Zeker na de grote uitbreiding van 2004 is de Europese Unie toe aan een grondige herziening. D66 wil een EU die transparanter, efficiënter en bovenal democratischer is. Veto's moeten zoveel mogelijk worden afgeschaft omdat ze verlamdend werken in een uitgebreide Europese Unie. Veel meer besluiten moeten worden genomen met een meerderheid van stemmen in plaats van in unanimitéit. Het Europees Parlement, de volksvertegenwoordigers van alle Europeanen, moet effectieve democratische controle kunnen uitoefenen op alle beleidsterreinen. Er moet een Europese Minister van Buitenlandse zaken worden aangesteld, die niet alleen Europa buiten de Unie kan vertegenwoordigen, maar in de hoedanigheid van Europees commissaris ook ter verantwoording kan worden geroepen door het Europees

Parlement. Het Europees Parlement moet er via deze EU-minister van Buitenlandse Zaken aan bijdragen dat EU-standpunten meer doorklinken in internationale organen als de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties. Dit mede omdat het buitenlands beleid, het mensenrechten- en internationale veiligheidsbeleid steeds meer verweven zijn geraakt. Oude mogendheden als Engeland en Frankrijk kunnen zo gestimuleerd worden om zich aan de standpunten van de nieuwe mogendheid, een eensgezinde EU, te conformeren.

D66 is ervan overtuigd dat een sterk Europa vrijheid, veiligheid en welvaart biedt aan haar burgers. Maar ook dat een sterk Europa een belangrijke voorwaarde is voor een sterk Nederland. Een sterk Europa moet worden opgebouwd door haar burgers. Politieke leiders moeten bereid zijn hun nek uit te steken voor Europa en leiderschap durven tonen. Iedereen moet zijn verantwoordelijkheid nemen en mee vormgeven aan het Europa waarin wij willen leven. Het is tijd dat wij in Nederland die rol weer op ons nemen. Er is meer dan genoeg te doen.

Een toekomst voor het Verdrag van Lissabon

26 Lidstaten hebben het Verdrag van Lissabon inmiddels geratificeerd. Of Ierland tot ratificatie overgaat hangt af van de beslissing van de Ierse burger. Als het Verdrag van kracht wordt, zijn de oorspronkelijke voorstellen voor een veel democratischer en slagvaardiger Europa sterk verwaterd. Toch steunt D66 het Verdrag als een eerste stap naar verbetering. Bovendien is een nieuwe onder-

Dat de ontwikkeling van de EU niet stopt met het Verdrag van Lissabon

handelingsronde over verdere wijzigingen aan het Verdrag niet haalbaar. Het is ook onwenselijk dat het ratificatieproces in alle landen weer van voren af aan begint. De stem van alle burgers telt, zowel de Nee-stemmen als de Ja-stemmen.

En het belangrijkste argument van allemaal: de burgers in Europa hebben juist duidelijk en bij herhaling aangegeven dat ze méér inzicht in, en meer invloed op, Europese besluitvorming willen hebben. De besluitvorming via diplomatieke onderhandelingen achter gesloten deuren moet geminimaliseerd worden. Een zwak en verlamd Europa dat door 27 veto's geen antwoord kan geven op een crisis of conflict is niet geloofwaardig. Europa kan zich in de wereld van vandaag geen patstelling veroorloven.

- Voor toekomstige verdragswijzigingen is de procedure waarbij 27 (of meer) lidstaten elk een veto hebben onwerkbaar geworden. Er moet een nieuwe procedure komen waarbij de Europese bevolking zich als geheel kan uitspreken over verdragswijzigingen, en waarbij met (eventueel gekwalificeerde) meerderheid wordt besloten. Dat zou via een referendum kunnen, maar ook in een stemming door Raad en Europees Parlement. D66 is er voorstander van om Europese besluitvorming ook op Europees niveau voor te kunnen leggen aan de burgers, dus door middel van een Europees referendum.

Nieuwe toetreders

D66 ziet de uitbreiding van de Europese Unie als een

Meer openbaarheid en transparantie bij alle Europese instellingen

mogelijkheid om verworvenheden als vrede, welvaart en veiligheid tevens buiten de huidige grenzen te waarborgen. Om de Europese Unie werkbaar te houden, is het belangrijk dat de uitbreiding van de Europese Unie gepaard gaat met de nodige interne democratische hervormingen. Het is in het belang van zowel de Unie als van mogelijke lidstaten dat we duidelijke criteria stellen voor toetreding. Deze voorwaarden zijn gevat in de 'Kopenhagen criteria'. Hieraan moet iedere toetredende lidstaat voldoen; dit is zowel in het belang van de Europese Unie als in die van de toetredende lidstaat.

- Op korte termijn wil D66 dat de Europese Unie zich voornamelijk richt op democratische hervormingen en de ontwikkeling van mogelijke toetreders tot volwaardige partners binnen de Europese Unie. In eerste instantie zou het hierbij moeten gaan om enerzijds de Balkanlanden en anderzijds om Noorwegen, IJsland en Zwitserland, mochten deze landen interesse in EU-lidmaatschap tonen en er in aanmerking voor komen. D66 vindt dat de Europese Unie open moet staan voor ieder land wat interesse toont en voldoet aan de criteria die aan toetreding worden gesteld.
- D66 is voorstander van toetreding van Turkije tot de Europese Unie. Zodra Turkije voldoet aan alle criteria, moet niets een volwaardig lidmaatschap van de Europese Unie in de weg staan. Er moeten geen nieuwe voorwaarden worden opgeworpen.

In plaats van een nationale bijdrage aan de Unie, individualisering van de bijdrage naar draagkracht en de volledige begroting onder controle Europees Parlement

Nieuwe financiering van de Europese Unie

- Individuele financiering. D66 wil een rechtvaardiger financieringsmethode van de Europese Unie. In plaats van nationale bijdragen wil D66 als onderdeel van een herzien financieringsstelsel een bijdrage van elke EU-burger gebaseerd op de individuele draagkracht. Nu betaalt een rijke Portugees minder dan een arme Nederlander, zonder dat ze het van zichzelf of elkaar weten. Bovendien voorkomt dit stelsel de terugkerende koehandel tussen de lidstaten waarbij elke lidstaat inzet op een zo laag mogelijke bijdrage aan de EU-begroting, onder meer door het binnenslepen van zoveel mogelijk subsidie. Dit heeft vooral ondoelmatigheid in de hand gewerkt bij de besteding van Europese gelden, waarbij de toegevoegde waarde van EU-fondsen soms ver te zoeken is. Het Europees Parlement moet zeggenschap krijgen over de gehele Europese begroting.
- Het Europese structuur- en cohesiebeleid moet in de periode vanaf 2013 grondig herzien worden. De subsidies moeten volledig worden losgekoppeld van het systeem van nationale bijdragen aan de EU-begroting, zodat er niet langer een perverse prikkel is om zoveel mogelijk EU-subsidies in de wacht te slepen om de eigen nettobijdrage omlaag te krijgen. Projecten in alle lidstaten moeten in aanmerking komen voor EU-fondsen, maar de twee leidende principes voor toekenning moeten worden: grensoverschrijdende of interregionale samenwerking en innovatie. De bestaande bureaucratische rompslomp moet drastisch worden teruggedrongen. Dit

Uitbreiding van de Europese Unie met Turkije en op termijn andere landen op basis van de Kopenhagen criteria

kan door een eenvoudiger systeem van financiële verantwoording, meer gericht op efficiëntie en minder op detaillering van regels en -voorschriften.

- Naar een solide en transparante Europese begroting. Burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat Europees geld op een verantwoorde en controleerbare wijze wordt uitgegeven. Dit is nu niet het geval. De Europese Rekenkamer heeft nog nooit een goedkeurende verklaring afgegeven bij de tenuitvoerlegging van de Europese begroting, ook niet in 2008. De besteding van het overgrote deel van de Europese gelden gebeurt in de lidstaten, en daar vinden dan ook de meeste onregelmatigheden plaats. Om die reden verklaart onze minister van financiën sinds 2006 jaarlijks dat Europees geld op een goede wijze in Nederland is besteed. Ook in Denemarken en Groot-Brittannië en binnenkort in Zweden geeft de minister van financiën zo'n lidstaatverklaring af. D66 pleit voor een verplichte lidstaatverklaring voor alle lidstaten, zodat een solide en transparante Europese begroting met goedkeurende verklaring van de Europese Rekenkamer eindelijk gerealiseerd kan worden.

Transparantie en democratie

- Meer transparantie bij Raadsbijeenkomsten. Democratie en democratische waarden liggen niet uitsluitend besloten in politieke structuren en procedures. Kennis, toegang tot informatie en debat zijn basisvoorwaarden voor een vitale democratie. Inmiddels zijn veel van de formele raadsvergaderingen openbaar. Echter, de steeds

meer aan belang toenemende informele bijeenkomsten vinden achter gesloten deuren en zonder openbare agenda plaats en ook veel van de achtergrondinformatie is nog niet publiekelijk beschikbaar. Op die manier is er geen controle op en verantwoording door bestuurders door burgers en nationale volksvertegenwoordigers mogelijk.

- **Betrokkenheid van nationale parlementen.** Nationale parlementen hebben een belangrijke rol te vervullen bij de democratische controle op EU-beleid. De Tweede Kamer heeft de afgelopen paar jaar belangrijke stappen gezet naar het tijdiger agenderen en effectiever beïnvloeden van EU-besluitvorming. Het ontbreekt het EU-debat in de Kamer nog wel aan zichtbaarheid voor pers en kiezer. Daartoe moet het veel sterker gepolitiseerd worden. D66 zal hieraan een bijdrage leveren, onder meer door fracties in de Kamer vaker te confronteren met de stellingname van hun collega's in het Europees Parlement en vice versa. De politieke betrokkenheid van de Kamer bij EU-besluitvorming kan verder worden versterkt, bijvoorbeeld door invoering van een behandelingsvoorbehoud naar Brits model.
- **Afschaffing van mogelijkheid van *goldplating*.** D66 pleit voor een transparant overzicht dat duidelijk laat zien welke relatie er bestaat tussen nationale wetgeving en de achterliggende Europese regelgeving. Veel Europese regels worden omgezet naar nationale wetgeving onder toevoeging van onnodige, veelal gecompliceerde en overbodige details, het zogenaamde *goldplating*. D66 pleit voor een actieve informatieplicht van de lidstaten op dit terrein, zodat duidelijk is welke regels uit Brussel komen en welke regels de lidstaten zelf hebben toegevoegd. Openbaarheid, transparantie en verantwoordelijkheid staan voor D66 voorop.
- **Uitbreiding interne controle.** Het niet nakomen van Europese afspraken door lidstaten ondermijnt het vertrouwen in een gezamenlijke toekomst. Een voorbeeld hiervan is het niet nakomen van de regels van het Stabiliteitspact. De interne controle binnen de instellingen van de Europese Unie moet verder worden verbeterd. De Europese Rekenkamer moet voortaan openbare aanbevelingen doen voor het effectief besteden van Europees geld. Lidstaten moeten elkaar ter verantwoording kunnen roepen bij het niet nakomen van afspraken, in het uiterste geval ook bij de hoogste rechter, het Europese Hof van Justitie.
- **Afschaffing van de maandelijkse vergaderingen in Straatsburg.** D66 is voorstander van één enkele zetel voor het Europees Parlement. Brussel is hiervoor de meest geëigende locatie. Het Europees Parlement is het

enige parlement in de wereld dat niet over zijn eigen vergaderplaats mag beslissen. De Raad moet met unanimité besluiten tot het beperken van de drie huidige zetels van het Europees Parlement tot één enkele. Om de steun van alle lidstaten te krijgen, moeten er voorstellen komen voor een alternatief voor het Europees Parlement in Straatsburg. D66 stelt voor in Straatsburg een Universiteit van de Europese Unie te stichten. Daarnaast kunnen een aantal van de kleinere EU-organen naar Straatsburg worden verplaatst.

- **Europese feestdag.** D66 wil dat 9 mei een Europese feestdag voor alle Europeanen wordt. Op die dag zou in heel Europa moeten worden stil gestaan bij de verdiensten van de Europese Unie op het gebied van vrede en veiligheid, en bij onze gemeenschappelijke waarden. Daarnaast moeten de slachtoffers worden herdacht die voor het bereiken van deze Europese idealen hun leven hebben gegeven.
- **Europese informatievoorziening.** D66 wil dat voor iedere EU-burger informatie over de Europese besluiten en besluitvorming eenvoudig toegankelijk is. In het kader van Europese integratie dient deze informatie in gelijke mate toegankelijk te zijn voor alle EU-burgers. Door de voorwaarde van toegankelijkheid is het medium (digitale) televisie hiervoor het meest geschikt.

Mensen en hun rechten

D66 wil:

- **Mensenrechten uitdragen door een gezamenlijk Europees buitenlands beleid**
- **Eén Europese minister van Buitenlandse Zaken**
- **Verdere integratie van Europees justitiebeleid ter bestrijding van mensenhandel, terrorisme en criminaliteit**
- **Gezamenlijk en gecoördineerd optreden van defensie-eenheden van lidstaten**

Ruim 50 jaar geleden werd de Europese Unie opgericht om vrede tussen de lidstaten te waarborgen. In dit opzicht is de Europese Unie een groot succes. De grootste bedreigingen voor onze veiligheid komen tegenwoordig van buiten het Europese continent. Dictaturen en falende staten confronteren ons met problemen die we niet kunnen negeren. Iran, Pakistan en Afghanistan lijken ver weg maar instabiliteit in het Midden-Oosten en Azië zijn wel degelijk een probleem voor Europa. Ook klimaatverandering, dreigende tekorten aan drinkwater en voedsel, en de afhankelijkheid van grondstoffen kunnen onze veiligheid bedreigen. De Europese Unie moet steeds nadrukkelijker buiten haar eigen grondgebied optreden.

Mensenrechten, waaronder het recht op leven en vrijheid, zijn universeel. D66 wil dat Europa een voortrekkersrol speelt bij het beschermen van mensenrechten in de rest van de wereld. Nederland en Europa hebben de wereld hierbij écht iets te bieden. Denk aan onze internationaal rechtelijke traditie – in 2009 is het 400 jaar geleden dat Hugo de Groot met zijn *Mare Liberum* de basis voor het internationaal recht legde – en onze ervaring met ontwikkelingssamenwerking. Deze krachten kunnen wij het meest effectief inzetten als alle lidstaten gezamenlijk optrekken. Nederland is een te kleine speler om op het wereldtoneel een serieuze vuist te kunnen maken; hetzelfde geldt voor een verdeeld Europa.

De Europese samenwerking steunt op waarden die alle lidstaten delen. Deze waarden zijn vastgelegd in de

Europese verdragen en het Handvest van de Grondrechten. Beschermen en bevorderen van mensenrechten, grondrechten en burgerrechten behoren tot de kerntaken van de Europese Unie en haar lidstaten. Die taak ligt ondubbelzinnig vast in een breed scala aan verdragen, conventies en wetten, zoals de EU-Verdragen, wetgeving en jurisprudentie, het EU Handvest van de Grondrechten, het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens, VN-Verdragen en conventies. D66 vindt dat de controle dient te worden geïntensiveerd op de handhaving van deze rechten binnen de bij de EU aangesloten lidstaten.

De vrijheid van meningsuiting en het recht op een eerlijk proces zijn daar voorbeelden van. Deze rechten en vrijheden worden concreet als een *Gay Pride* in Warschau wordt verboden. Of als de CIA illegaal gevangenen uitlevert voor marteling of vervoert naar Guantanamo Bay met medeweten of medewerking van EU-lidstaten. Om deze misstanden te voorkomen moet de Europese Unie meer middelen krijgen om de grondrechten af te dwingen. Het EU-Handvest van de Grondrechten (onderdeel van het Verdrag van Lissabon) biedt hiervoor een goede basis.

Helaas heeft de Europese Unie geaccepteerd dat twee landen een vrijstelling (*opt out*) hebben gekregen uit dit Handvest van de Grondrechten, om respectievelijk te ontsnappen aan normen van sociale bescherming en aan het verbod op homodiscriminatie.

Mensenrechten uitdragen door een gezamenlijk Europees buitenlands beleid

Binnen Europa

- Door de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon zal het Handvest van de Grondrechten juridisch bindend worden en zal de Europese Unie als organisatie toetreden tot het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Op die manier kan het respecteren van de mensenrechten door instellingen als de Europese Commissie ook worden aangekaart bij de rechter en krijgen Europese burgers op EU-niveau dezelfde bescherming die ze nationaal hebben. D66 pleit voor een Europees Commissaris met de portefeuille Grondrechten. Daarnaast moet het Europees Grondrechtenagentschap worden versterkt, zodat ook en vooral binnen de Europese Unie effectief toezicht op naleving van de mensenrechten in de Europese Unie is gewaarborgd. De rechten van illegalen moeten ook worden gewaarborgd.
- Tegen de huidige golf van terrorisme is internationale samenwerking onontbeerlijk. Terroristen zijn erop uit om onze democratie, onze vrijheid, onze rechtsstaat en onze mensenrechten te vernietigen. Het ligt dus voor de hand om die verworvenheden extra robuust te maken. Helaas wordt in de strijd tegen terrorisme het kind met het badwater weggegooid. De bevoegdheden van overheden zijn razendsnel uitgebreid, terwijl de democratische controle en de rechtsbescherming van de burgers tegen misbruik door de overheid zijn uitgehold. Democratische controle is er te weinig omdat kritische vragen nauwelijks worden gesteld en nooit worden

Eén Europese minister van Buitenlandse Zaken

beantwoord. Regeringen doen een beroep op staatsveiligheid om geen openheid van zaken te hoeven geven.

In de Europese Unie is er bovendien het probleem dat de 27 regeringen de facto EU-beleid maken, hoewel het formeel een nationale bevoegdheid is. Maar nationale parlementen kunnen hun minister nauwelijks ter verantwoording roepen. Dit probleem moet met de grootste urgentie worden aangepakt. Op dit vlak moeten de hervormingen uit het Verdrag van Lissabon snel in werking treden zodat het Europees Parlement democratische controle kan uitoefenen.

De dreiging van terrorisme is wel degelijk reëel. Juist daarom wil D66 echte veiligheid, en geen schijnveiligheid. Veel van de maatregelen tegen terrorisme zijn slecht doordacht en niet erg effectief, zoals de veiligheidsmaatregelen op luchthavens die vooral de vorige aanslagen proberen te voorkomen, niet die van de toekomst. Er is een blind geloof in technologie, ten koste van waardevolle *human intelligence*. Het lijkt er op dat er een vrij monomane focus op moslimextremistisch terrorisme is, terwijl in Europa andere vormen van terrorisme veel frequenter zijn. Europa heeft in de afgelopen jaren kritiekloos de strategie van de Bush-regering gevolgd, inclusief steun voor illegale CIA-programma's. Het is voor het moreel gezag en voor de geloofwaardigheid van Europa als verdediger van democratie, rechtsstaat en mensenrechten absoluut noodzakelijk dat over deze kwestie verantwoording wordt afgelegd.

Verdere integratie van Europees justitiebeleid ter bestrijding van mensenhandel, terrorisme en criminaliteit

- Er tekent zich inmiddels een grote consensus af over het sluiten van Guantanamo Bay. D66 vindt dat Europa de Verenigde Staten moet bijstaan in het opvangen van ex-gedetineerden die niet terug kunnen naar hun eigen land.

Privacy beter beschermen

De afgelopen jaren heeft de burger door zowel de razendsnelle technologische ontwikkelingen als door de strijd tegen terrorisme veel privacy ingeleverd. Veel privégegevens zijn bekend, deels omdat we die zelf afgeven, deels omdat de overheid steeds meer van ons wil weten. Gegevensbestanden van telecom- en internetaanbieders, van verzekeraars of dating sites, klantenkaarten en creditcards, elektronisch kinddossiers en patiëntendossiers, DNA-bestanden en biometrische kenmerken, RFID-chips, Google Earth en camera's met gezichts-herkenning en gedragsanalyse: alles is ergens bekend en opgeslagen.

Bovendien zijn tegenwoordig al die gegevens op elk willekeurig moment, overal op de wereld opvraagbaar. Privacywetten beschermen burgers tegen misbruik en fouten door bedrijven, organisaties, de overheid, en in toenemende mate tegen identiteitsdieven. Het recht op de persoonlijke levenssfeer is een grondrecht, onder meer vastgelegd in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Desondanks heeft de overheid de neiging zich alle rechten toe te eigenen op alle gegevens, van alle burgers voor een vrijwel onbeperkt aantal doelen. In het

Gezamenlijk en gecoördineerd optreden van defensie-eenheden van lidstaten

licht van de verdere technologische ontwikkelingen moet het onderwerp van de rechtsbescherming, Europees en wereldwijd, hoog op de agenda.

- D66 vindt de huidige voorstellen voor een Europese en transatlantische regeling op het gebied van data-uitwisseling onaanvaardbaar, omdat ze de rechtsbescherming verzwakken tot onder het wettelijk verplichte niveau. D66 heeft grote bezwaren tegen veel van de specifieke voorstellen, variërend van het opslaan van passagiersgegevens tot het willekeurig in beslag nemen van laptops door de douane.
- Daarom stelt D66 voor om een Europees meldpunt voor identiteitsdiefstal op te zetten, waar ook slachtoffers hulp kunnen krijgen.
- Elke burger is gelijk voor de wet en moet gelijk behandeld worden. Gelijke kansen zijn essentieel voor een open en vrije samenleving waarin iedereen zich optimaal kan ontplooiën. Discriminatie ondermijnt dit beginsel. Daarom moet discriminatie krachtig worden bestreden. Gelijke behandeling van alle Europese burgers staat bij D66 voorop. Of het nu gaat om discriminatie van vrouwen op de arbeidsmarkt, discriminatie van homoseksuelen, of discriminatie van Roma en Sinti bij sociale voorzieningen.
- D66 heeft zich in de afgelopen periode ingespannen voor een brede EU Anti-Discriminatie Richtlijn. We zijn

tevreden dat de Europese Commissie in 2008 eindelijk een voorstel voor een Richtlijn heeft gedaan, maar er zitten nog te veel uitzonderingen in waarmee homo- of vrouwendiscriminatie gelegitimeerd wordt. D66 zal zich in de komende periode hard maken voor het schrappen van al die uitzonderingen. Er mag geen hiërarchie zijn: iedereen moet even goed beschermd worden tegen discriminatie.

D66 zal zich daarom ook in de komende periode weer actief inzetten voor specifieke kwesties, zoals erkenning van de rechten van gehandicapten, van getrouwde homoparen, de schrijnende positie van transgenders, de achterstelling van eenpersoonshuishoudens, of de ongelijke beloning van mannen en vrouwen.

Veiligheid en recht

Georganiseerde criminelen opereren steeds vaker grensoverschrijdend. Mensenhandel, drugsmokkel en financieel-economische misdaad zijn slechts enkele voorbeelden. Politie en Justitie werken dan ook steeds vaker over de grenzen heen samen, zodat criminelen niet langer kunnen profiteren van het bestaan van nationale grenzen. D66 juicht dit toe. Maar die samenwerking moet wel veel efficiënter zijn, en er moet dringend democratische controle op komen door het Europees Parlement. De huidige intergouvernementele methode van besluitvorming, achter gesloten deuren en met verlammeende veto's moet snel worden vervangen door de democratische methode, zoals voorzien in het Verdrag van Lissabon.

- D66 streeft op termijn naar een Europese politiemacht voor het bestrijden van grensoverschrijdende misdaad, en naar een Europees Openbaar Ministerie. D66 steunt de versterking van Europol en Eurojust, zoals voorzien in het Verdrag van Lissabon, maar dan wel onder democratisch toezicht van het Europees Parlement, en op voorwaarde van goede regels voor rechtsbescherming van burgers en bescherming van persoonsgegevens. Dit laatste geldt des te meer voor de samenwerkingsverdragen van Europol met derde landen, zoals de Verenigde Staten.

- Binnen de Europese Unie moeten Europese maatregelen steeds onderworpen zijn aan gerechtelijke toetsing door het Europese Hof van Justitie.

Buiten Europa

In grote internationale vraagstukken moet de Europese Unie de ambitie hebben een prominente rol te spelen. Als tegenwicht voor de groeiende Aziatische invloed in Afrika, de groeiende invloed van de Arabische wereld in Zuid-Azië, of voor de manier waarop de Verenigde Staten hun *Global War on Terror* vormgeven. Maar ook als bemidde-

laar in het Midden-Oosten conflict. In al deze situaties is de Europese Unie effectiever als de lidstaten gezamenlijk optreden en zich niet tegen elkaar laten uitspelen. Daarom moet er een gemeenschappelijk buiten-Europees beleid komen. Dat betekent één EU-minister van Buitenlandse Zaken en één diplomatieke dienst. Gemeenschappelijk optreden wordt bevorderd door het initiatief zoveel mogelijk bij de Europese Commissie te leggen. Zo ontstaat een betere afstemming met het interne EU-beleid en een effectievere *soft power* van de Europese Unie. En dat maakt het voor lidstaten weer aantrekkelijker om hun buitenlands beleid op Europees niveau te coördineren. Op die manier spreekt de Europese Unie met één mond, hopelijk in de toekomst ook in de Veiligheidsraad. Het alternatief is op den duur een irrelevant Europa. Dan maken straks China, India, Rusland en de Verenigde Staten geheel alleen de dienst uit.

- In het verlengde van een Europees buitenlands beleid ligt een Europees veiligheids- en defensiebeleid. Ook hiervoor geldt dat Europa dan gezichtsbepalend vorm kan geven aan internationale civiele of militaire missies en aan specifieke Europese veiligheidsbelangen. Civiele crisisbeheersing is het meest gebruikte instrument van het Europese veiligheids- en defensiebeleid. Het gaat hierbij om missies met adviserende en/of uitvoerende taken op het gebied van politie, rechterlijke macht en civiel bestuur. Nu de bedreigingen en veiligheidsproblemen gestaag toenemen, kan de EU verwachten dat steeds vaker een beroep op haar zal worden gedaan om zulke missies op te zetten. Daarom vindt D66 dat de EU haar vermogen tot anticipatie, reactie, planning en uitvoering nog verder moet verbeteren om in staat te zijn civiele missies, die net zoals militaire missies een onmisbaar instrument van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid zijn geworden, snel en doeltreffend op te zetten.

- Om de legitimiteit van het gemeenschappelijk buitenlands beleid te waarborgen dient de EU minister van Buitenlandse Zaken verantwoording af te leggen aan zowel de Raad als het Europees Parlement

- D66 is voorstander van verdergaande samenwerking van defensieonderdelen van verschillende lidstaten. Dit geeft de Europese Unie meer slagkracht in haar externe optreden en bij het opkomen voor specifieke Europese veiligheidsbelangen. Europa kan zich door een combinatie van diplomatie en veiligheidspolitiek onderscheiden. Ook biedt samenwerking kansen voor een verdergaande taakverdeling en specialisatie tussen de verschillende legers. Zo sluiten de capaciteiten van de lidstaten beter op elkaar aan. Maar voorlopig is het nog niet zo ver en pleiten wij voor intensievere samenwerking tussen

kopgroepen van lidstaten. In alle gevallen is voor uitzending van troepen de goedkeuring van nationale parlementen noodzakelijk. De NAVO blijft een belangrijke partner voor de Europese Unie.

- Armoedebestrijding. Nederland is een van de weinige landen die het streefpercentage voor ontwikkelings-samenwerking haalt. Daarmee is Nederland in een uitstekende positie om de Europese lidstaten en overige westerse landen aan te sporen hun aandeel te verhogen. Hoewel de Europese Unie nu de grootste donor ter wereld is, moeten hierover tussen de lidstaten vergaande afspraken worden gemaakt.
- Europees asielstelsel. Jaarlijks komen veel bootvluchtelingen op zee om bij hun poging Europa te bereiken. Disproportioneel veel vluchtelingen komen aan in zuidelijke lidstaten. De oplossing is niet om alleen de muren van Fort Europa te verhogen. D66 kiest voor nadruk op preventie, door middel van een actieve Europese rol op het gebied van ontwikkelingssamenwerking maar liever nog het wegnemen van handelsbarrières, conflictpreventie, humanitaire hulp, en het beschermen van mensenrechten in landen van herkomst. Met een Europees Blue Card systeem moet de Europese Unie bovendien een legaal alternatief bieden voor migranten. Daarnaast moet solidariteit tussen de lidstaten het asielstelsel kenmerken. Nationale grenzen hebben binnen de Europese Unie immers hun betekenis verloren. Amsterdam is maar één busrit van Malaga verwijderd. En de concurrentie tussen lidstaten leidt tot een onwenselijke race om het strengste beleid met een toename van illegaliteit als gevolg. Daarom is een verbetering van het bestaande Europese asielbeleid dringend noodzakelijk, te beginnen met een betere werking van de Dublin conventies.
- Samenwerking op consulaire zaken. Lidstaten van de Europese Unie moeten buiten de Europese Unie waar mogelijk consulaire dienstverlening intensiveren. Bijvoorbeeld met EU-ambassades waar alle lidstaten gezamenlijk hun burgers, die elders wonen, ondernemen of reizen, bijstaan. Nederland kan haar capaciteit dan inzetten voor haar prioriteiten of specifieke belangen, zoals handel, seksuele en reproductieve rechten en gezondheid of cultuur.
- De grenzen van de Europese Unie liggen niet uitsluitend op het Europese continent: Ceuta, Frans Gyanana, Martinique, La Réunion, de Canarische Eilanden en voor Nederland de Antillen zijn door hun binding met een lidstaat onderdeel van de Europese Unie. In de meeste gevallen is er voor hen een speciaal wettelijk regime.

Antillen

D66 streeft naar een snelle modernisering van de relatie tussen de Europese Unie en de Landen en Gebieden Overzee (LGO). D66 wil met de implementatie van de door de Europese Commissie voorgestelde modernisering van de samenwerking tussen de Europese Unie en de LGO niet wachten tot de afloop van het huidige LGO-besluit eind 2013.

- D66 ziet de LGO als onderdeel van de grote Europese familie en wil daarom bevorderen dat de verschillende Europese standaarden die ten goede komen aan de nieuwe landen binnen het Koninkrijk (Curacao, Sint-Maarten en Aruba) en op de BES-eilanden (Bonaire, St. Eustacius en Saba) ook op de LGO worden toegesneden en zo snel mogelijk worden geïmplementeerd. Te denken valt aan deugdelijk en integer bestuur en aan het deugdelijk functioneren van overheids-n.v.'s, maar ook aan milieu en onderwijs.

D66 pleit ervoor de moderne samenwerking tussen de Europese Commissie en de LGO juist ook te richten op de versterking van het menselijk kapitaal door ondersteuning van het onderwijs- en opleidingsstelsel, en op het bevorderen van de veiligheid door het bestrijden van criminaliteit, drugshandel en mensensmokkel en het tegengaan van illegale immigratie.

- D66 pleit ervoor de toekomstige handelsrelaties en -regelingen tussen de Europese Unie en de LGO te moderniseren en te structureren en meer te richten op kansrijke economische activiteiten van de LGO. De LGO binnen het Koninkrijk kunnen zich ontwikkelen tot strategische EU-handelspartners in het Caribische gebied waarmee hun posities in de verschillende regionale verbanden alleen maar verstrekt worden. In dit verband bevordert D66 onderzoek naar de mogelijkheden om met hulp van de EU industriële, logistieke en kennis- of dienstverleningsgerichte activiteiten van de nieuwe Koninkrijkslanden en de BES-entiteiten verder uit te bouwen.

In gemoderniseerde verhoudingen tussen de EU en de LGO zal de samenwerking meer dan ooit gericht worden op de ondersteuning van de belangrijkste economische pijler van 'onze' LGO's, namelijk het toerisme. Deze ondersteuning zal gebaseerd zijn op een duurzame ontwikkeling van de toeristische sector.

Europa gaat om mensen!

Verkiezingsprogramma D66 voor het Europees Parlement

Wij vertrouwen op de eigen kracht van mensen

Wij vertrouwen op de eigen kracht en ontwikkeling van mensen. Daarom zien we de toekomst met optimisme tegemoet. Mensen zijn zo creatief dat ze steeds opnieuw zelf oplossingen vinden. Wij willen dat de overheid deze kracht, vindbaarheid en creativiteit van mensen ondersteunt en ruimte geeft. De sleutel voor verandering ligt bij mensen zelf en wij willen dat de overheid daarbij aansluit. Wat mensen voor zichzelf en anderen kunnen doen is veel belangrijker en effectiever dan wat de overheid kan doen.

Denk en handel internationaal

Samenlevingen zijn op steeds meer verschillende manieren met elkaar verbonden. Wij staan open voor de gehele wereld en sluiten niemand uit. Bij alles wat we doen, vragen we ons steeds af welke effecten dat heeft op anderen in deze wereld. Wij onderkennen dat Europa steeds meer ons binnenland wordt. Internationale samenwerking en economische vooruitgang zijn de sleutels naar een wereld met minder oorlog en conflicten. Daarbij handelen wij steeds pragmatisch, nuchter en op basis van feiten.

Beloon prestatie en deel de welvaart

Mensen zijn niet gelijk, wél gelijkwaardig. Mensen zijn verschillend en wij willen dat de overheid ruimte laat voor die verschillen. Wij streven naar economische zelfstandigheid voor zoveel mogelijk mensen en vinden dat mensen die uitmuntend presteren daarvoor een beloning verdienen. Wij willen een dynamische, open samenleving waarin iedereen de ruimte krijgt om zijn eigen beslissingen te nemen en iedereen zich op zijn eigen manier kan ontwikkelen. Wij vinden het vanzelfsprekend om welvaart met elkaar te delen. We willen dat zoveel mogelijk mensen meedoen in het maatschappelijk en economisch proces, want daar worden we allemaal beter van. Voor mensen die zichzelf niet kunnen redden dragen we een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Streef naar een duurzame en harmonieuze samenleving

Wij willen de wereld om ons heen tegemoet treden met respect en mededogen. Dat geldt voor de mensen om ons heen en voor onze omgeving. De aarde is niet van ons en dus geen gebruiksartikel. We willen stoppen met het uitputten en vervuilen van onze leefomgeving. We willen dat in de discussie over natuur en milieu niet het behoud, maar de aantasting van natuur en milieu gerechtvaardigd wordt.

Koester de grondrechten en gedeelde waarden

De fundamentele waarden van onze samenleving zijn vrijheid voor en gelijkwaardigheid van ieder mens, ongeacht opvattingen, geloof, seksuele geaardheid, gerichtheid of herkomst. Lichamelijke integriteit, geweldloze oplossing van belangenconflicten en een respectvol gehanteerde vrijheid van meningsvorming en uiting, inclusief respect voor onze democratische rechtsstaat, zijn voor ons centrale waarden. Die waarden zijn universeel en zonder meer bovengeschiedt. Wij beschermen de grondrechten van onszelf en anderen.